

Altres tècniques de registre i elaboració d'informació en observació participant i no participant

Objectius

En general, aquest mòdul es posa com a meta que l'estudiant conegui 1) altres tècniques participants, intrínsecament qualitatives, a banda de l'entrevista i 2) les possibilitats que ofereix l'observació no participant en la recerca qualitativa, possibilitats no sempre evidents i sovint oblidades en benefici d'altres utilitzacions, més quantitatives, d'aquesta classe d'observació.

Aquests objectius es cobreixen en tres fases, que són les següents:

- Aconseguir un coneixement suficient de dues tècniques com l'anàlisi d'incidents crítics i el registre d'espècimens que permeti ser capaç de reconèixer-les i –almenys– de fixar el pla general d'aplicació en casos senzills.
- Entendre els recursos de la recerca qualitativa en l'observació no participant, i també conèixer bé les bases de la creació i ús d'aquests recursos en la interpretació del comportament.
- Tenir la noció de què és un informant, quina funció genèrica té en la recerca qualitativa i quins papers diferents pot jugar en la recollida d'informació.

Planificació de l'aprenentatge

Mòdul 3. Altres tècniques de registre i elaboració d'informació en observació participant i no participant					
Títol unitats	Objectius	Nuclis de coneixement	Activitats	Lectures obligatòries	Temps
El registre d'incidents crítics i d'espècimens de conducta	Aconseguir un coneixement suficient de dues tècniques com l'anàlisi d'incidents crítics i el registre d'espècimens que permeti ser capaç de reconèixer-les i –almenys– de fixar el pla general d'aplicació en casos senzills.	La tècnica dels incidents crítics de Flanagan Els espècimens i escenaris de conducta de Barker	A partir de programes televisius amb certes característiques, es proposa a l'estudiant que dugui a terme un registre narratiu tipus "espècimen" seguint el model d'un exemple prèviament desenvolupat.		4-5 h
L'observació no participant amb vocació qualitativa	Entendre els recursos de la recerca qualitativa en aquesta modalitat d'observació. Conèixer bé les bases de la creació i ús d'aquests mateixos recursos en la interpretació del comportament.	Els trets essencials de l'observació no participant qualitativa Classificació del comportament en l'observació no participant: sistemes de categories interpretatius La interpretació en l'observació no participant qualitativa	Exercici curt i senzill de segmentació a partir de material televisiu o d'observacions domèstiques. Es dona també un model de referència. Dos exercicis d'interpretació: un de categorial i un de contextual, tots dos sobre la base d'exemples proposats per nosaltres i a partir de les guies proporcionades pel text.		6-7 h

Els informants	Tenir les nocions de què és un informant, quina funció genèrica té en la recerca qualitativa i quins diferents papers pot tenir en la recollida d'informació.	Els informants en la investigació qualitativa: generalitats Tipologia i posicions metodològiques dels informants	Sobre la base de dos resums de recerca oferts per nosaltres es demana a l'estudiant que faci una classificació dels informants en cada una d'elles. Com a referència, l'estudiant disposa d'un exemple previ on nosaltres hem realitzat un exercici semblant.	C. Coll (1981). Algunos problemas planteados por la metodología observacional: niveles de descripción e instrumentos de validación. <i>Anuario de Psicología</i> , 24, pp. 111-131.	4 h
----------------	---	---	---	---	-----

Introducció

Dins de l'àmbit de l'observació participant, al costat de l'entrevista pròpiament dita, hi ha altres vies de recollida i arranament de la informació, aquella informació que interessa al psicòleg de camp i a la recerca qualitativa. El denominador comú d'aquestes vies és que s'adrecen al comportament culturalment **significatiu** que proporciona el subjecte; en definitiva, la informació que interessa és la que es desprèn dels comportaments verbals, dels actes comunicatius no verbals, de les accions intencionals, amb finalitat i sentit, dels patrons de comportament social, etc.

Més enllà d'aquesta convergència, però, les bifurcacions i variants són nombroses. Aquí ens limitarem a exposar-ne dos exemples, al nostre parer representatius, d'aquestes tècniques, exemples que hem seleccionat a partir de dos criteris: que fossin formes de registre realment utilitzades en la investigació psicològica i amb una certa tradició, i que cobrissin àmbits diferents, àdhuc oposats, d'observació participant.

D'altra banda, fora dels terrenys de l'observació participant, sabem que la investigació qualitativa també es pot implementar amb tècniques d'observació no participant, estandarditzada i sistemàtica. En conseqüència ens aturarem també en aquest sector de possibilitats, llançant un cop d'ull a l'observació distant del comportament quan s'aplica a comportament verbal, comunicatiu, significant en definitiva.

Finalment, ens ocuparem dels **informants**, una classe de subjectes que tenen un paper crucial en els estudis qualitius. Tot i que, tradicionalment, els informants han estat vinculats amb l'observació participant, nosaltres els situarem també en l'observació no participant ateses certes característiques temporals del registre.

El registre d'incidents crítics i d'espècimens de conducta

- La tècnica dels incidents crítics de Flanagan
- Els espècimens i escenaris de conducta de Barker

La tècnica dels incidents crítics de Flanagan



La tècnica dels incidents crítics de Flanagan és un registre narratiu en condicions de participació observació que, a més, sovint recorre a algun tipus d'entrevista.



■ Generalitats

Aquesta tècnica, tot i que es recolzi sovint en formats d'entrevista o qüestionari, demana una estratègia de recollida d'informació més àmplia, la qual cosa aconsella considerar-la com un enfocament metodològic a part.

Va ser ideada i desenvolupada per J. C. Flanagan durant la Segona Guerra Mundial. Originalment es presentà com una contribució quantitativa tallada a la mida d'exigències positivistes. Posteriorment, ha anat derivant cap a formulacions més i més qualitatives.

Les seves primeres aplicacions es van referir a la identificació de factors de fracàs o d'èxit –"crítics"– en diverses situacions militars dels pilots de la força aèria dels Estats Units. Després, la tècnica s'ha anat difonent en direcció a la psicologia industrial i organitzacional i, més recentment, a la psicologia clínica, l'educativa i la comunitària.

Es tracta d'un registre **narratiu** (completarem aquest concepte en el nucli "Els espècimens i escenaris de conducta de

Braker"), és a dir, fet en llenguatge corrent, no categoritzat d'entrada. Un cop recollit el material, s'arranja i ordena, es mesura en definitiva, mitjançant tècniques d'anàlisi de contingut.

És també una tècnica de **camp**, que no té un protocol gaire estructurat ni sistematitzat i admet moltes formes diferents, característica que exigeix adaptar-la a cada circumstància concreta de registre. Potser per aquesta mateixa flexibilitat ha adquirit força popularitat en els àmbits abans ressenyats.

La seva màxima utilitat es mostra en les primeres etapes de l'anàlisi de qualsevol sistema social (empresa, escola, hospital, fàbrica, etc.).



El text de referència històrica dels incidents crítics és el següent:

J. C. Flanagan (1954). The Critical Incident Technique. *Psychological Bulletin*, 51, 327-358.

En una recent avaluació bibliomètrica aquest article continua essent el més citat en àrees com la psicologia industrial i organitzacional.

■ Metodologia

• Definició, objectius i aplicacions

La tècnica dels incidents crítics consisteix en un conjunt de procediments sistemàtics que identifiquin conductes o fets observables que es consideren "crítics" o decisius perquè determinen o contribueixen a determinar l'èxit o fracàs dels individus, grups o organitzacions en processos o situacions específiques.



Així, per exemple, per tal de minimitzar els accidents laborals en una mina haurem de localitzar els errors humans o tècnics que els han precedit.

I ningú millor per localitzar-los que els propis subjectes que els poden provocar o sofrir, els miners en aquest cas. Preguntant-los, indagant en aquesta direcció, trobarem els fets, els *incidentes* que, des del seu punt de vista, són crucials en la situació de referència.

La tècnica, doncs, ha de permetre recollir informació sobre una zona prèviament definida d'una realitat prèviament delimitada en l'espai i el temps.

Aquest objectiu està guiat no solament per l'encàrrec que rep l'investigador i els seus interessos, sinó també per la teoria que utilitza i que li subministra les hipòtesis sobre quins són els fets determinants, en quines direccions ha de buscar.

• Tècniques de registre

Com que aquesta tècnica persegueix essencialment la descripció de certs esdeveniments per part dels subjectes suposadament implicats, es pot dir que la tasca d'observació està delegada en aquests mateixos subjectes, obrers d'una fàbrica, usuaris d'ordinador en una empresa, conductors d'autobús o miners d'una mina. Són ells els qui, en llenguatge quotidià, informaran d'allò que han vist, sentit, d'allò que els sembla important amb vista a esbrinar els factors d'èxit o fracàs en una activitat concreta. El registre llavors comporta el següent:

- **Ús de l'entrevista:** no costa endevinar, en conseqüència, que sovint la forma concreta de recollida d'informació en la tècnica dels incidents crítics és l'entrevista, en les seves dues formes bàsiques: estructurada, com un qüestionari o com un autoinforme; oberta, no estructurada, com en les entrevistes en profunditat.
- **Informació retrospectiva:** aquestes entrevistes solen ser retrospectives. El subjecte explica el que ha percebut després d'haver-se esdevingut, i això exigeix una bona memòria, entrenada i focalitzada en els tipus d'incidentes buscats. Però no és tan difícil d'assolir ja que els subjectes són especialistes o experts en la tasca sobre la qual han d'informar.

De totes maneres, en la literatura clàssica al voltant d'aquesta tècnica se sol recomanar que els incidents siguin recordats a curt termini. En augmentar el temps transcorregut, el perill de falsejar els records donant informació estereotipada també és més gran.

- **Informació simultània o en línia:** quan es tracta d'autoinformes, aquestes exigències desapareixen en bona part, atès que el subjecte observador llavors va consignat els fets que li semblen rellevants

simultàniament, a mesura que es produeixen.

Quan s'utilitza algun sistema de comunicació en xarxa per tal de lliurar la informació tan de pressa com es pugui, el registre també sol ser simultani a l'ocurrència del fet. El subjecte capta allò que interessa i ho envia per correu electrònic, en un fòrum o un xat a fi que sigui recollit i emmagatzemat per la direcció de la recerca. Un obrer en una cadena de muntatge pot enviar per la terminal més pròxima les dades que se li demanen en el mateix moment en què es produeixen.

• Planificació del registre

La metodologia més corrent en l'aplicació de la tècnica dels incidents crítics planifica la preparació i realització del registre en les fases següents:

■ **Definició del camp de registre:** en aquest apartat cal fer constar a) la mostra de subjectes a partir de la qual se seleccionaran els "observadors"; b) el lloc, moment o situació de referència per contestar l'entrevista o emplenar el qüestionari; c) la classe general de conducta que interessa.

■ **Definició de la conducta o circumstància *blanc*, és a dir, de l'incident crític:** ara caldrà classificar les conductes previsibles en el context del camp de registre (punt anterior), separant les que es consideren incidents de les que no depenen de criteris clars.

El criteri general és sempre el mateix i ja l'hem dit: es tracta de conductes que se sospiten o es consideren decisives (per raons teòriques i també en col·locar-se en el punt de vista del subjecte) en el desenvolupament positiu o negatiu d'un procés.

■ **Selecció de l'observador o observadors:** ara s'han d'indicar els criteris de selecció dels observadors dintre de la mostra de partida. Aquest és un aspecte important de la tècnica i un dels més distintius. En general l'observador és una persona que pertany al propi sistema o organització estudiats, que coneix les situacions sobre les quals se li pregunta.

Això vol dir que l'observador serà un mestre o una mestra si el que s'investiga són incidents relacionats amb la docència o la dinàmica de l'aula; un infermer o una infermera, un metge o una metgessa, si el que estudiem són incidents relatius a la vida hospitalària; un xapista en una cadena de muntatge si volem descobrir el perquè de certes fallades en l'acabat dels cotxes, etc.

■ **Elaboració del qüestionari, protocol o guia de registre:** l'elaboració es faria tenint presents els punts ja remarcats i hauria de tenir un esquelet bàsic com aquest: a) què va dur a la situació investigada (fracàs, èxit, accident, etc.); b) què va fer el subjecte implicat que pogués ser efectiu/inefectiu, bo/pernicios, etc.; c) quin va ser el resultat concret de la seva acció; d) per què aquesta acció va ser efectiva/inefectiva...

■ **Anàlisi de contingut:** de les respostes o descripcions del subjecte observador. Els incidents es descomponen en unitats més petites o reagrupats en unitats més molars i, en definitiva, classificats en dimensions de conducta de les quals –se suposa– que són símptomes o manifestacions.

La tècnica d'anàlisi de contingut utilitzada es presentarà més endavant. Es busquen els punts de coincidència entre subjectes, es tracten de relacionar les divergències amb diferències en els rols o situacions viscudes, etc.



Vegem una mostra del desenvolupament d'un protocol d'aquesta mena en l'àmbit clínic. Es pretenia classificar els símptomes dels pacients d'un hospital, amb la mirada posada en els fracassos/èxits de les teràpies aplicades. Es treballaven les respostes a un qüestionari estructurat i breu. L'originalitat d'aquest cas consisteix en el fet que els subjectes observadors no oferien directament la seva versió dels fets, sinó que, al seu torn, i almenys en part, l'obtenien d'altres subjectes, dels pacients en els quals se centrava la teràpia.

La fase de definició del camp de registre es resolia així: es delimitava com a mostra provisional d'observadors el conjunt d'assistents i infermers o infermeres que atienien el pavelló psiquiàtric d'un hospital X; com a marc social, les diverses situacions quotidianes d'interacció entre els pacients d'aquest mateix pavelló i els observadors; i com a marc conductual, les respostes i comentaris d'aquests pacients en les esmentades situacions, que s'aprofitaven, com veurem de seguida, per tal d'aplicar el protocol de preguntes previst.

La fase següent definia dos tipus d'incidentes dintre del material verbal recollit: uns negatius, en què el pacient expressava de diverses maneres la seva malaltia o la negació de la curació; i uns de positius, dels quals es podia inferir alguna millora.

La fase de selecció d'observadors escollia, dintre de la mostra provisional abans indicada, el personal d'infermeria que era responsable de l'administració de certes teràpies (rehabilitació, medicació, laborteràpia), després de

valorar-ne la proximitat als pacients.

El qüestionari es va limitar a tres punts. Un se centrava en el context del comentari o resposta del pacient; l'altre en el contingut del comentari referit; el tercer recollia la interpretació personal que feia l'observador del comentari i de la situació en què havia estat pronunciat. Incloem dues d'aquestes fitxes de registre. En la primera, una infermera ha consignat un incident en què el comentari és negatiu. En la segona, l'incident es valora com a positiu.



Incident núm. 1

On i quan ha tingut lloc l'incident?

En el corredor, tornant del bloc 1, cap a les 12.30 h del migdia.

Descrigui tan exactament com pugui què ha fet o dit el pacient.

El pacient tornava del bloc 1, on havia rebut la medicació. Jo li he comentat: "Aquesta medicació l'ajudarà a sentir més força en les mans i els peus". Ell ha contestat: "Oh no, no em sento pas més fort". Jo li he preguntat: "Per què diu això?". I ell m'ha dit: "Jo vaig tenir un atac i des de llavors estic paralytitzat. No puc ni moure les mans".

Per què pensa que el pacient es comporta així?

El pacient no es vol esforçar i necessita inventar una excusa. És un home de quaranta-set anys que fa tres anys que és a l'hospital, en règim tancat, en estat d'ansietat.



Incident núm. 2

On i quan ha tingut lloc l'incident?

A la sala d'estar, cap al tard.

Descrigui tan exactament com pugui què ha fet o dit el pacient.

El pacient veia una pel·lícula a la tele quan de sobte es va posar alerta, mirant la pantalla fixament. Després de mirar-la atentament una estona va dir en veu alta i clarament al dolent de la pel·lícula: "Ja cal que vagis amb compte o acabaràs a la cadira elèctrica".

Aquest pacient feia mesos que no parlava ni mostrava cap interès en el seu entorn.

Per què pensa que el pacient es comporta així?

Li han canviat la medicació fa un parell de dies i ell ho ha notat. (Es tracta d'un pacient de trenta-dos anys, que fa sis mesos que és al centre en règim semiobert. El diagnòstic és esquizofrènia catatònica.)

Extrets de G. Fassnacht (1982). *Theory and Practice of Observing Behaviour* (pp. 89-90). London: Academic Press.

Quant a l'última fase d'anàlisi de contingut direm només que les descripcions obtingudes d'aquesta manera dels símptomes dels pacients van ser fragmentades o reagrupades en categories de classificació, al voltant de l'eix bàsic de millora/empitjorament dels símptomes.



Podeu trobar un exemple força desenvolupat d'aplicació d'aquesta tècnica a l'adreça <http://www.qmc.com.au/docs/speeches/robotham.html>.

Altres adreces que podeu consultar en relació amb aquest punt són les següents:

http://www.syukhtun.com/KAG_critical_incidents_technique.htm

<http://medir.ohsu.edu/~carpentj/cit.html> (aplicada a l'estudi de les estratègies d'obtenció d'informació científica amb bancs de dades, concretament MEDLINE).

<http://www.emmus.org/html/frames/guidelines/EmmusWP3/methods/cit.html> (informació general prou completa).

<http://sol.brunel.ac.uk/~jarvis/bola/jobs/incidents.html> (resum també força inspirat).

<http://www.ul.ie/~infopolis/methods/incident.html> (una exposició en l'àmbit de l'ergonomia i la psicologia industrial).

Naturalment, no sempre el subjecte delegat o subjecte observador ha de preguntar altres subjectes. Sovint aquests observadors només han d'observar fets físics, mecànics, socials, exteriors a ells, i donar-ne un judici. En una fàbrica on la direcció vol esbrinar per què es produeixen periòdicament deterioraments del nivell de qualitat, tal volta el qüestionari destinat a localitzar els incidents crítics que en són responsables tindrà una forma tan simple com la següent:



Si us plau, posi per escrit:

Dues coses **positives o bones** que li hagin passat mentre vostè duia a terme l'activitat X.

Dues coses **negatives o dolentes** que li hagin passat mentre vostè duia a terme l'activitat X.

■ Valoració metodològica

El tipus d'observador utilitzat permet considerar la tècnica dels incidents crítics com una modalitat de **participació observació**. Per això el punt de vista **èmic**, des de l'interior del sistema estudiat, està garantit. L'observador no és un científic social, un "professional" de la recerca, sinó un professional en el seu camp tècnic o laboral, entrenat com a treballador per tal de poder donar la informació pertinent en el seu terreny.

VEGEU TAMBÉ

Podeu veure l'apartat "Usos i graus de l'observació participant" del mòdul "L'observació participant i l'entrevista" d'aquesta assignatura.

Si considereu amb atenció les fases de planificació del registre abans enumerades us adonareu que la tècnica dels incidents crítics té un caràcter **discontínu**. Això significa que el registre no cobreix de manera ininterrompuda la totalitat d'una sessió o d'un període de registre establert, sinó que opera mitjançant un mostratge d'esdeveniments o situacions separades entre si en el temps i l'espai (tal com s'aprecia també en l'exemple que hem inclòs).

Els mèrits sovint més reivindicats dels incidents crítics, però, no són metodològics: es refereixen a la seva eficàcia –provada moltes vegades– i al seu baix cost gràcies a la utilització d'observadors que pertanyen a la pròpia organització en què s'emmarca la recerca. És una tècnica pragmàtica. Va al gra des del primer moment, delimitant i contextualitzant la informació concreta que interessa: els incidents.

Com a inconvenients, un dels principals pot ser el caràcter retrospectiu dels informes, qüestió a la qual ja ens hem referit més amunt.

D'altra banda, és una tècnica fonamentalment idiogràfica. Permet trobar resultats en circumstàncies particulars difícilment generalitzables a altres circumstàncies. Sovint no és fàcil extrapolar els incidents detectats en una empresa, hospital o escola a un context diferent, ja que els contextos de la investigació original i els de les organitzacions on es volen extrapolar, al costat de semblances, poden revelar diferències substancials.

El caràcter pragmàtic i utilitari de la tècnica dels incidents crítics es pot arribar a girar en contra dels interessos de l'investigador. Així, en centrar-se en els fets conspicus que li han de donar la informació pertinent, pot ser que li passin desapercebuts d'altres de més rutinaris o imperceptibles però igualment significatius.

Finalment, el valor potencial del tipus d'observador emprat per a localitzar incidents crítics no exclou que, algunes vegades, aquests observadors interns puguin no reunir les característiques necessàries per a ser objectius, depenent

de la seva personalitat, situació a l'empresa, etc. Per tant, aquests són aspectes que caldria controlar.



La tècnica dels incidents crítics es resol bàsicament mitjançant la selecció d'observadors interns, la definició dels incidents i l'elaboració d'un qüestionari.

Els espècimens i escenaris de conducta de Barker



La tècnica del registre d'espècimens de R. Barker és un registre narratiu en condicions d'observació actuant que s'aplica en unitats ambientals anomenades escenaris.



Generalitats

Deixeble de Kurt Lewin, Roger Barker va desenvolupar la seva metodologia en el Centre d'Estudis Psicològics de Camp del Midwest (Midwest Psychological Field Station) sota els auspicis de la Universitat de Kansas. L'objectiu d'aquest centre, en mots prou significatius del propi Barker, era el següent:



"[...] facilitar l'estudi de la conducta humana i del seu entorn *in situ*, donant a la ciència psicològica una possibilitat que, des de fa temps, té la biologia: gaudir d'un fàcil accés als fenòmens científics no afectats per la selecció i preparació que sofreixen en el laboratori."

Barker, R. G. (1968). *Ecological Psychology. Concepts and methods for Studying the Environment of Behavior* [text inicial]. Stanford (Cal.): Stanford University Press. (La traducció és nostra.)



Tanmateix, la sistematització de la metodologia de R.G. Barker i col·laboradors és anterior a aquest text. Una de les seves millors presentacions en relació amb la recerca del comportament de la població infantil de Midwest és la següent:

Barker, R. G. i Wright, H. F. (1955). *Midwest and its children*. New York: Harper and Brothers.

Com es desprèn d'aquest paràgraf, l'orientació de Barker és declaradament observacional i centrada en el treball de camp. Ja hem vist en una cita anterior que, en opinió de R.G. Barker, la psicologia ha descurat l'etapa descriptiva i observacional que tota ciència ha de cobrir en la seva joventut. La seva metodologia és una aposta en aquesta direcció amb objectius propis de la psicologia social i l'antropologia.

VEGEU TAMBÉ

Podeu veure l'apartat "La crítica actual a la quantificació i al positivisme" del mòdul "Caracterització i marc dels mètodes qualitius en la investigació psicològica i social" d'aquesta assignatura.

Metodologia

• Presentació. Condicions del registre

Un espècimen, tal com suggereix l'ús que els naturalistes han fet d'aquest terme, és una **mostra** de comportament obtinguda en les condicions estipulades per Barker i col·laboradors. Un registre d'espècimens és, doncs, una recollida de "mostres". En síntesi, les condicions d'obtenció d'aquestes mostres es refereixen al següent:

- L'escenari o context en què es recullen és natural i quotidià.
- El registre és de tipus **narratiu**. Això vol dir, en essència, que la conducta es va anotant a mesura que es produeix, en llenguatge senzill i descriptiu, sense classificar-la ni posar-li etiquetes (aviat en veurem un exemple).

- El registre és ininterromput o continu dintre del període prefixat de recollida d'informació, període que sol ser llarg. Per això, de vegades, aquesta tècnica ha estat considerada un desenvolupament perfeccionat i sistemàtic dels diaris d'observació.
- La informació consignada és força detallada.

Un registre d'espècimens sempre va associat a un "escenari" determinat. Com veurem, *l'escenari* barkerià forma part del mateix sistema de conceptualitzacions que els espècimens. Aquesta tècnica no solament classifica la conducta sinó també les unitats d'entorn, ecològiques, on aquella té lloc.

• Caracterització de la conducta: els "episodis"

L'observador es troba davant del transcurs del comportament d'un subjecte, en un escenari o situació particular i culturalment codificada (una classe, una reunió, una festa, una instància de compravenda). El comportament es contempla com a procés i, per tant, es modelitza en règim seqüencial. Les coses van passant les unes després de les altres en un enclavament fix, l'escenari a què acabem de fer referència.

El material que es va recollint al llarg d'un període d'observació contínua ha d'estar segmentat en unitats significatives, igual que el flux verbal d'una persona se segmenta en paraules o frases amb sentit. Aquests segments són els *episodis*.

Com s'obtenen aquests episodis? En el registre d'espècimens no s'empren tècniques basades en intervals o en la intermitència de les anotacions, ja que imposarien una fragmentació artificial del flux de la conducta que dependria dels interessos de l'investigador i no de la significació i el ritme que el subjecte ha volgut donar a les seves accions.

Així doncs, les unitats o segments en què es divideix el flux conductual han de ser naturals, en el sentit que han de tenir la pròpia dinàmica espaciotemporal, i no la que li imprimiria el científic. Per sort, de cara a identificar-los, aquests episodis són molars, unitats grans, de duració moderada. Un exemple d'allò que en Barker entén per episodi seria un discurs al principi d'un àpat, un atac d'epilèpsia, donar una classe (o fer una explicació en una classe), rentar els plats al vespre, etc. Són seqüències amb límits autònomament i culturalment marcats que l'observador no pot redefinir ni, dintre d'ells, imposar una nova segmentació.

Tanmateix, els episodis presenten característiques formals que ajuden a identificar-los i que són les següents:

- Són activitats o accions que palesen una direcció constant, és a dir, estan permanentment orientades cap a objectius o metes particulars.
- Són, com acabem de dir, molars i han de permetre una descripció en termes que el propi subjecte subscriuria (la "perspectiva conductual normal", en mots de Barker).
- La intensitat d'un episodi de conducta no varia gaire al llarg del seu desenvolupament. El subjecte està – diguem-ho així – absorbit o pendent del que fa. En el cas de no complir-se aquest criteri i d'haver-hi interrupcions o canvis d'intensitat, tindrem dos episodis o més en comptes d'un.
- Hi ha diversos indicadors complementaris de l'inici o el final d'un episodi:
 - canvis en el canal conductual (per exemple, de verbal a no verbal);
 - canvis en la part del cos utilitzada (per exemple, en el cas d'un nen petit, passar de manipular un objecte a xuclar-lo amb la boca);
 - canvis en l'orientació espacial de l'acció (anar corrent pel carrer i de sobte enfilarse a una tanca);
 - canvis en l'objecte involucrat en l'acció (un obrer passa d'emprar la barrina a utilitzar un tornavís);
 - canvis en l'entorn de la conducta (sona un timbre i els alumnes van del pati a l'aula);
 - canvis en el ritme conductual (algú va caminant i en veure que perd l'autobús comença a córrer).

• Caracterització de l'ambient: els "escenaris"

Els episodis es produeixen en unitats ecològiques o ambientals anomenades escenaris de conducta (*behavior settings*). Els comportaments esdevinguts fora d'un escenari no es consideren episodis o, senzillament, cauen fora de l'àrea d'aplicació d'aquesta tècnica.

Un escenari de conducta ha de complir els criteris següents:

- Ha de ser el marc socialment acceptat d'un patró de comportament humà. En el cas d'una classe el patró al·ludiria a la dinàmica aprendre/ensenyar; en el d'una botiga, al de comprar/vendre. L'escenari *envolta* literalment el comportament de referència, el circumscriu.

- Ha de tenir límits espacials clars (les parets d'una classe o d'una botiga, les grades d'un camp de bàsquet).
- Ha de tenir límits temporals definits i una certa periodicitat: una classe se celebra certs dies i hores, una botiga obre certs dies i entre certes hores, les misses del Gall se celebren la nit de Nadal, els partits de futbol es fan dissabtes o diumenges dins d'una franja horària i durant la temporada de competició.
- En els escenaris actuen subjectes que constitueixen un grup: mestres i alumnes, àrbitres, jugadors i públic, presidents del consell d'administració, vocals i accionistes, etc.
- Aquest grup té una distribució inequívoca de rols: el mestre ensenya, l'alumne escolta o aprèn; els àrbitres sancionen, regulen, els jugadors juguen o competeixen, els espectadors miren, s'emocionen.
- Entre els rols grupals, els comportaments que s'hi associen i l'estructura espacial de l'escenari hi ha el que en R.G. Barker anomena **sinomorfia** o, el que és el mateix, una correspondència formal. Així, l'alumne o l'espectador teatral escolten i seuen a la platea mentre que els actors o els professors actuen o ensenyen a la tarima o l'escenari. Tarima o escenari i classe o platea estan en oposició frontal. En altres casos, com els d'un partit de bàsquet o futbol la relació entre jugadors i públic serà de circumscripció.

• Tècnica de registre

El procediment habitual consisteix a anotar en fulls de paper o quaderns especialment preparats (vegeu més avall) el desenvolupament de l'acció focal dintre del període de registre prèviament decidit. Les anotacions de tipus narratiu s'han de guiar per les regles següents:

Regles sobre la consignació dels episodis

- Observar i descriure la situació del subjecte de la manera més completa possible. La situació inicial, d'arrencada, s'ha de retratar, però, de manera simple.
- Registrar no solament què fa un subjecte sinó com ho fa.
- Tractar de reduir la interpretació al màxim. Tanmateix, si aquesta és inevitable, fer la interpretació en estil narratiu, quotidià, sense servir-se de termes tècnics o teòrics. Les frases interpretatives han d'anar entre claudàtors.
- La descripció del curs de la conducta ha de ser cronològica. Els esdeveniments han de ser consignats segons l'ordre de la seva ocurrència.
- Les descripcions haurien de ser positives. Millor dir "En Toni parlava baix" que no pas "En Toni no parlava pas alt".
- Cada frase o oració ha de contenir només una acció del subjecte focal.
- Cada frase o oració ha de contenir només una acció de qualsevol altre subjecte que interactua amb el subjecte focal.
- Quan calgui, es poden recollir literalment, entre cometes, els comentaris verbals del subjecte.

Regles sobre el procediment de registre

- Convé disposar de més d'un observador de manera que cadascun no registri més de trenta minuts (els observadors hauran de rebre idèntic entrenament i concordar en els seus registres, és clar).
- Malgrat que el registre no es faci d'interval a interval, tot i així convé anotar als marges o entre paràgrafs alguna escala de temps com a referència. S'aconsella apuntar els minuts.
- De cara a donar fiabilitat als registres es fa el següent: el primer registre es dicta a un magnetòfon. Un segon observador escolta la gravació i senyala les llacunes o incoherències que hi troba, que es corregeixen. Es passa a escrit la versió esmenada. L'observador principal la revisa de nou, aclareix les frases equívocues, ajusta la cronologia, estalvia redundàncies. El segon observador llavors llegeix aquesta transcripció corregida i la corregeix al seu torn, de manera consensuada amb l'observador principal.



Incloem a continuació un extracte d'un registre d'espècimens de conducta. Retrata en estil narratiu una fase de la classe de llenguatge de Miss Culver, a l'escola de Midwest.

- Podeu apreciar que les referències horàries, de minut a minut, apareixen aquí en el centre del registre.
- La columna de categoritzacions o d'etiquetes interpretatives a la dreta es refereix al comportament dels alumnes, un dels rols possibles en l'escenari.
- La columna de categoritzacions o d'etiquetes interpretatives a l'esquerra es refereix al comportament de la mestra, l'altre rol possible en l'escenari.
- La columna de comentaris de l'esquerra té, en aquest exemple, dos nivells. Les etiquetes més a l'esquerra representen el grau d'abstracció o globalització més alt, les unitats més molars.
- En l'exemple hem destacat aquestes anotacions marginals enquadrant-les, a dreta i esquerra, amb diferents colors, però en un registre real l'anotació és nua, sense guarniments.
- Observeu, també, que la narració està organitzada en paràgrafs, que poden interpretar-se com a episodis de baix nivell (la classe sencera seria un episodi d'alt nivell).
- Les declaracions verbals, literals, de la mestra apareixen entre cometes.
- Les interpretacions, més o menys arriscades, de l'observador, figuren entre claudàtors.
- El llenguatge és bastant planer, sense termes especialitzats.
- L'atenció de l'observador no decau, ja que el registre és ininterromput.

10.08

Mala ortografia	Contacte 1 Reprensió	En Clifford mira la mestra, que està ajudant en Terence, que acaba d'escriure malament la paraula look.	Activitat normativizada i dirigida
	Contacte 2 Reprensió	La mestra s'adreça a en Clifford i li pregunta també "digue'm com s'escriu la paraula look. I afegeix [per tal de donar una pista]: "Quants cops hi és la lletra o?".	
	Contacte 3 Reprensió	En Clifford respon incorrectament. Llavors la mestra diu amb una mica d'impaciència: "Oh, vinga, quants cops hi trobes la lletra o a look? Hi és dos cops, oi? Escolteu: L o o k (allarga i emfatitza la pronunciació)".	
	Contacte 4 Reprensió	En Clifford es torna a centrar en allò que estava escrivint però es torna a distreure quan la mestra renya en Newton, un altre alumne situat a la mateixa filera, també a causa de les faltes d'ortografia. La mestra dóna a en Newton uns copets en el revers de la mà [sense perdre els papers] i li diu: "M'estic enfadant amb tu; la teva cal·ligrafia és bona però el que és la teva ortografia és horrible. Caldrà que escriguis sovint aquestes paraules per aprendre-les.	

10.09

Disciplina a classe	Control general	La mestra segueix caminant fins al final de la filera i torna a recular fins al començament de la mateixa filera. En Newton i en Clifford encara treballen diligentment. En Clifford, tanmateix, taca el paper i es queda mirant-lo, paralitzat.	Transgressió
	Contacte 5 Reprensió		

10.10

Disciplina a classe	Contacte 5 Reprensió	La mestra torna a la seva taula sense dir res. Es gira cap a en Clifford i sembla a punt de dir quelcom però veu en Philip i l'an parlant i els fa callar. Mentrestant en Clifford l'escolta atent.	Transgressió

Exret de G. Fassnacht. (1982). *Theory and Practice of Observing Behaviour* (pp 87-88). London: Academic Press. (La traducció és nostra.)

■ Valoració metodològica

L'observador dels espècimens és extern a la realitat estudiada, un científic o ajudant de científic que forma part d'un equip de recerca. Aquest observador és percebut i, potser, fins i tot conegut pels subjectes, però no arriba a relacionar-s'hi fora de les interaccions inevitables en presentar-se, donar alguna instrucció, etc. És més un espectador que un interlocutor. Això fa que sigui lícit considerar aquesta tècnica com un exemple d'**observació actuant**.



Tanmateix, R.G. Barker recomana que l'observador es familiaritzi amb la societat, grup o col·lectiu que es proposa investigar. Això tal volta comportarà interaccions amb els subjectes, però fora de la situació de registre, no dintre d'ella.

En tant que **continu**, aquest és un registre molt complet que aconsegueix una quantitat enorme d'informació relativa a cada escenari examinat. Aquesta informació, però, es recull en forma narrativa i ha de ser després reduïda o categoritzada i classificada. En tot cas, la metodologia dels escenaris de conducta va molt més enllà del que aquí hem exposat, incloent un conjunt de mesures i índexs sobre els sistemes socials estudiats que la fan de les més elaborades dintre de les aproximacions observacionals.



Vegeu, per tal de copsar aquest grau d'elaboració, *Ecological Psychology*, el text central de R.G. Barker que hem citat una mica més amunt.

Teniu un exemple dels tipus d'índexs utilitzats com a mesures dels escenaris a l'adreça <http://www.stmarys.ca/partners/iatur/aswp.htm>, on teniu un estudi canadenc que aplica prou fidelment l'estratègia qualitativa de R.G. Barker.

Una altra aplicació, més difícil de seguir, ja que es concentra en aspectes particulars de la teoria dels escenaris, aplicats a l'escola, és la següent: <http://www.marshall.edu/jrcp/Archives/vol22/22craig.htm>.

El caràcter complet i elaborat d'aquesta tècnica té, tanmateix, la contrapartida en el seu caràcter feixuc i gairebé obsessiu. El cost de temps i esforç d'aquests registres és molt elevat i la formació que s'exigeix a l'observador bastant especialitzada. Serveix més per a la fase de descripció, classificació i diagnòstic psicosocial que no pas per a la d'intervenció i solució urgent de problemes. Té més valor de cara a la teoria que de cara a l'aplicació, almenys en l'actual fase de construcció i desenvolupament.

En resum, la tècnica dels espècimens té alguns trets comuns amb la dels incidents crítics, i d'altres oposats.

→ Els incidents crítics van associats a un registre discontinu, mentre que els espècimens són obtinguts mitjançant registres continus, amb l'atenció de l'observador fixada permanentment en els subjectes focalitzats.

Per altra banda, els incidents crítics utilitzen observadors que pertanyen al sistema estudiat, mentre que, com hem vist, la tècnica dels espècimens fa servir observadors externs.

← El registre d'espècimens, igual que el d'incidentes crítics, és un registre narratiu, és a dir, una anotació concisa (tot i que objectiva) que l'observador percep en llenguatge quotidià.



Selecioneu un programa de televisió que s'ajusti a les característiques d'un escenari, tal com l'hem descrit aquí. És a dir, que es pugui considerar un escenari en el sentit de R. Barker. Podeu buscar entre programes de *reality show*, tertúlies, concursos, etc.

Un cop identificat, expliqueu per què compleix amb les exigències que es fan a una situació o unitat ambiental per tal de classificar-la com a escenari.

Feu un registre d'almenys deu minuts del programa escollit, seguint les instruccions que hem donat sobre com fer un registre d'episodis. Podeu fer-ho directament, visionant el programa en directe, o gravant-lo prèviament en vídeo i fent el registre quan us vingui bé. Els fulls de registre haurien d'acabar tenint un aspecte semblant el de l'exemple de "Miss Culver".



Naturalment, podeu partir directament del coneixement que ja tingueu dels programes de televisió existents; no cal que us poseu a veure televisió per tal de trobar unitats tipus escenari. Tanmateix, això depèn del vostre grau d'addicció a la pantalla.

Serà un escenari aquell programa que es desenvolupi complint les condicions que Barker exigeix a aquesta mena de situacions: periodicitat, existència d'un grup, i així successivament... (només heu de consultar la llista de condicions que dona el text). Expliqueu si les compleix totes o en queda alguna per complir, si teniu dubtes sobre el compliment d'algun tret i per què.

La segona part de la pregunta no té una resposta única. Només heu de posar a prova les vostres possibilitats a l'hora de fer un registre, amb les instruccions que us hem donat al davant. Us ha de sortir una narració semblant a la de l'exemple de la classe de Miss Culver, i el full de registre hauria d'acabar tenint un aspecte també semblant.



La tècnica dels espècimens requereix la identificació d'un escenari, adequadament caracteritzat, i els registres d'episodis de conducta en el seu interior mitjançant un registre continu altament normativitzat.

L'observació no participant amb vocació qualitativa

- Els trets essencials de l'observació no participant qualitativa
- Classificació del comportament en l'observació no participant: sistemes de categories interpretatius
- La interpretació en l'observació no participant qualitativa

Els trets essencials de l'observació no participant qualitativa

Per començar hem de tenir ben present quina seria la caracterització de l'observació no participant si fem servir els mateixos criteris que hem emprat per definir l'observació participant.

VEGEU TAMBÉ

Podeu veure l'apartat "El dilema subjectiu-objectiu o les eleccions tocant al grau de participació de l'observador" del mòdul "Caracterització i marc dels mètodes qualitius en la investigació psicològica i social" i la figura del mòdul "L'observació participant i l'entrevista" d'aquesta assignatura.



En l'observació no participant amb vocació qualitativa l'observador recull informació significativa del subjecte observat sense establir-hi interacció i, per tant, sense que se n'adoni.

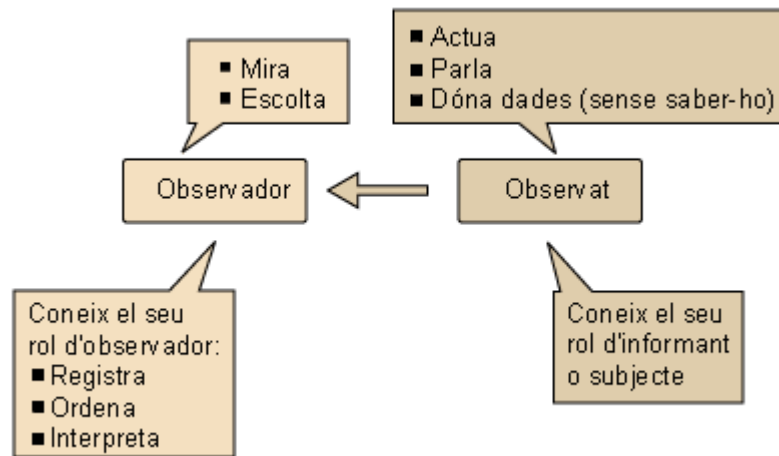


■ La distància observador-observat

- En aquesta modalitat d'observació el científic observa el subjecte o grup sobre el qual es focalitza l'atenció sense que hi hagi cap intercanvi d'informació. De fet, això vol dir que l'observador rep informació del subjecte, al qual veu o sent, però no n'hi envia de cap mena en retorn.

- Per consegüent no hi ha cap possibilitat d'interacció, de relació social. El subjecte o grup no pot saber que l'observen, l'estudien. No està en condicions d'identificar l'observador com a tal. Tampoc no se li ha comunicat prèviament que hi ha una recerca en curs en què ell figura com a subjecte. En resum, hi ha una asimetria total d'informació: el científic sap què està passant i el subjecte no.
- L'observador, doncs, es manté "a distància" del subjecte. És un espectador que no participa en allò que contempla. Aquest ocupa la mateixa posició epistemològica que una formiga en el visor del microscopi o un planeta en el del telescopi. De manera que la posició d'un observador no participant o extern, en contrast amb la de l'observador participant, **no genera reactivitat**, ja que el subjecte és totalment ignorant o innocent; no se sap investigat o observat.
- La ignorància o innocència del subjecte es pot assolir per tres vies:
 - **Augmentant la distància física entre observador i observat.** Aquesta separació ha d'impedir que l'individu estudiat capti la presència de l'observador (si la captés estaríem entrant, virtualment, en una situació d'observació participant). Aleshores el registre ha de recórrer a tota una tecnologia de la magnificació o l'atansament de la imatge perceptiva, semblant a la de l'espionatge o el periodisme de xafarderia: teleobjectius, prismàtics, micròfons direccionals de canó, etc. En aquests casos diem que l'observació és **distant**.
 - **Amagant l'observador.** L'ocultació de l'observador persegueix igualment la seva invisibilitat des del punt de vista del subjecte. Ara el registre s'aprofita d'una tecnologia emparentada amb l'anterior: miralls unidireccionals, cambres ocultes i/o teledirigides, espells; o recorre directament a l'amagatall més a l'abast. Diem llavors que l'observació és **oculta**. L'observador que la practica és, funcionalment, un *voyeur*.
 - **Estudiant subjectes naturalment innocents.** És obvi que si prenem dades sobre un nadó, un retardat profund o un insecte, la capacitat de detecció d'un observador per part d'aquests subjectes és nul·la. Justament la dificultat en aquests casos rauria en aconseguir una situació d'observació participant.
- No cal dir que, en qualsevol d'aquestes condicions, l'observació és predominantment **ètica**. Només podrà ser ètica en la mesura que l'observador conegui prèviament el subjecte o el codi lingüístic, gestual, instrumental, utilitzat pel subjecte. Però, en principi, la mirada d'aquest científic serà externa al sistema, grup o subjecte investigats, atès que no s'hi pot relacionar.
 - L'avantatge és que aquesta observació ètica s'instal·la plenament en el paradigma de l'objectivitat, defensat i mantingut pel positivisme i les ciències naturals: l'observador no es veu pertorbat per cap biaix atesa la influència o contrainfluència del subjecte amb qui interacciona i pot, suposadament, adreçar el seu esguard net, lliure d'impediments, cap allò que figura com a focus del seu interès científic.
 - ← El desavantatge és que, sense interacció, sense preguntar ni parlar al subjecte, difícilment s'hi pot aprofundir, indagar en la seva subjectivitat, per la qual cosa la interpretació del seu comportament esdevé problemàtica.
- Tanmateix, la interpretació és possible –i més en una opció qualitativa– però s'ha de recolzar en altres bases. En general depèn del **context**, categoritzat, classificat. Atès que el subjecte no ens podrà lliurar verbalment les claus, els indicis necessaris per a la interpretació de les seves accions, caldrà que prenem atenció en els contextos en què es produeixen si volem desxifrar-les, si els volem donar una interpretació plausible.
- En continuïtat amb el punt anterior, la informació recollida per l'observació no participant pot ser verbal o no verbal. Una observació no participant amb vocació qualitativa, a banda de comportaments **verbals**, podrà registrar i analitzar **comportaments no verbals sempre que siguin interpretables** en termes de significat.

En la pràctica, doncs, l'observador registrarà el que diu el subjecte o les seves accions no verbals de caire expressiu o comunicatiu, mitjançant les quals es transmet alguna significació personal, interpersonal, social o cultural (vocalitzacions emotives, expressions facials, gestos, postures, accions simbòliques, etc.
- En síntesi, una representació esquemàtica de l'observació no participant, paral·lela a les ja vistes de l'observació participant i l'experimentació, adoptaria la forma de la figura següent. El flux d'informació va de l'observat a l'observador, però no en direcció contrària. No hi ha comunicació sinó solament **percepció** d'un subjecte per part d'un científic entrenat.



El flux d'informació en l'observació participant

Podeu veure que la diferència fonamental de l'observació no participant respecte de l'observació participant és que, en la primera, tal com es veu a la figura, l'observador no pregunta i el subjecte no respon, no sap que dóna dades ni que és una persona sotmesa a observació.

■ L'observador no participant davant del flux significatiu del comportament

Com ja hem dit, l'observador no participant que practiqui la investigació qualitativa ha d'interessar-se per aquells nivells del comportament humà en què es palesen les significacions socials i culturals, on el sentit de la conducta es dóna en el llenguatge o és traduïble a llenguatge.



Si, per exemple, un observador qualitatiu estudia el joc d'un tenista, podrà distanciar-se'n, no entrevistar-lo, però no podrà evitar atendre al que diu o expressa vocalment (exclamacions, sospirs, esbufecs) durant el partit, en els descansos o després d'acabat; a la seva gesticulació quan reïx en un cop difícil o en falla un de fàcil; a les indicacions al jutge o al públic. S'haurà de concentrar en aquells aspectes molars del partit que donen contingut al ritual social i esportiu; no s'ocuparà –posem per cas– de les velocitats de reacció, de la funcionalitat dinàmica dels cops o de la conveniència biomecànica de les postures a partir de filmacions. Aquests materials, que podran ser molt rellevants per a una part de la feina d'un entrenador, no són directament interpretables en termes socioculturals, no formen part de la codificació de la vida quotidiana, que és la que dóna la informació pertinent en un enfocament qualitatiu.

Podem dir metafòricament que el psicòleg qualitatiu contempla el curs de la conducta com un criptògraf segueix a una seqüència de signes d'un llenguatge més o menys conegut, o com un antropòleg o un lingüista atenen a una cadena de sons o de paraules, també d'un cert llenguatge, el codi del qual coneixen en menor o major mesura.

El psicòleg qualitatiu que fa de simple espectador sol modelitzar la conducta com una sèrie o **seqüència**; una seqüència de comportaments-signe o d'accions, en comptes d'una seqüència de sons significatius o de paraules.

La preparació d'aquest material seqüencial, prèvia a la seva classificació, registre i mesura, també manté innegables semblances amb la preparació del material lingüístic:

→ **Preparació del material lingüístic.** Imaginem una frase com la següent, representada tal com se sent:



El professors'ha aixecat delataulaihasortitalpassadís

Els lingüistes apliquen dos tipus d'anàlisi a aquest material.

Per una banda, **segmenten** o divideixen el continu de sons, o de signes escrits, en la dimensió seqüencial o temporal, mitjançant criteris **sintàctics** i considerant diferents nivells d'anàlisi o articulació del llenguatge. El conjunt de signes que se segmenta és, doncs, el d'aquells que són **resents** en la cadena. L'anterior tirallonga de signes es podria dividir en fonemes o en monemes o paraules. Si el dividim en paraules, que són unitats formals i de significat a la vegada, la segmentació produirà òbviament (sense entrar en subtileses conceptuals) aquesta oració:



El professor s'ha aixecat de la taula i ha sortit al passadís

En aquest cas, tractant-se de català, la separació entre cada signe i el següent no ha plantejat gaires dificultats. Si ens haguéssim enfrontat amb una llengua o un codi desconegut, segurament ens haurien faltat criteris per saber quan acabava una unitat semàntica o de significat i començava la següent. És el problema dels criptògrafs que pretenen desxifrar llengües antigues.

Per altra banda, cada una d'aquestes unitats que hem anomenat paraules, forma part de sistemes o categories de classificació abstractes que els lingüistes de vegades anomenen **paradigmes**. Les **categoritzacions** poden ser de diferents tipus i sempre impliquen la substituïbilitat dels elements de la cadena **resents** per uns altres d'**absents**.



Així el terme *professor* és a la vegada subjecte de l'oració (pertany al conjunt de subjectes possibles) i substantiu (pertany al conjunt de substantius possibles). Es podria substituir per *professora*, *conferenciant*, *home*, etc. *Ha sortit* és un predicat verbal, un verb en pretèrit perfecte d'indicatiu, un verb de moviment, el qual podria ser canviat per *ha marxat* o *ha corregut*, però també per *surt*, *està sortint*, etc.

← **Preparació del material de comportament.** El treball preparatori de l'activitat de mesurar o analitzar una seqüència d'accions és comparable al que acabem de descriure. L'observador del comportament humà també assisteix a un flux continu i en principi indiferenciat de moviments corporals i desplaçaments en l'espai (en comptes de sons), flux que ha de ser dividit en unitats significatives, categoritzables o classificables. Per tant, davant del comportament humà lliurement desplegat en situacions naturals i quotidianes, el psicòleg ha de dur a terme tasques semblants a les que presentàvem abans.



Amb això no pretenem insinuar que l'estructura d'una cadena d'accions sigui realment idèntica a la d'una cadena lingüística; l'únic que afirmem és que les operacions de categorització i segmentació que s'apliquen a l'una i a l'altra mantenen certes semblances formals. En tot cas, la cadena d'accions ha de ser descrita mitjançant el llenguatge. No entrarem aquí en altres qüestions més complexes relacionades amb aquests temes.

Imaginem una seqüència com la que descriu la frase que hem utilitzat més amunt. La frase era força sintètica, però l'encadenament d'actes que integraven l'acció, davant dels ulls de l'observador, segurament es podria haver detallat molt més. En un **registre narratiu**, que ens brinda la matèria primera sobre la qual hem de treballar, la descripció podria tenir, per exemple, aquesta aparença:



Registre narratiu

El professor s'interromp, mira la porta de l'aula, retira la cadira on seia, mira de nou cap a la porta, es manté mig incorporat un moment i s'alça. Sense parar, aixeca la mà davant de la classe [sembla indicar que esperin] i va cap a la porta recorrent primer la tarima i baixant després a terra. Obre la porta, mira en ambdues direccions traient el cap i després desapareix al passadís.

L'observador haurà de polir aquest material abans d'analitzar-lo i, per tal de fer-ho, es valdrà d'operacions de **segmentació** i **categorització**. Un resultat admissible d'aquest poliment podria ser la seqüència següent:



Segmentació i categorització

Interrupció → Mirada focalitzada →; Acció instrumental → Mirada focalitzada → Alçar-se → Desplaçament → Avís (d'interrupció) → Desplaçament → Acció instrumental → Mirada focalitzada → Desplaçament

L'observador ha construït una seqüència, **segmentada** en unitats significatives i mesurables, mitjançant criteris que permeten discernir quan finalitza un acte i en comença un altre.



Recordeu, en un context similar, els senyalitzadors de segmentació que recomanava R.G. Barker.

Segurament seria excessiu dir que els criteris emprats per a aquesta segmentació són sintàctics, com en la segmentació d'una oració. En tot cas aquests criteris tenen a veure amb les habilitats perceptives de l'observador, amb l'ordenació lògica de la conducta (abans de sortir d'una habitació, cal obrir la porta, mai a l'inrevés), amb els codis culturals que l'observador pot conèixer o no (s'avis a la gent que s'esperin abans de sortir un moment), amb regles teòriques que aquest mateix observador pot ignorar o no i –sobretot– amb regles metodològiques.

En aquest cas concret les convencions metodològiques aconsegueixen, entre altres objectius, el de transformar el registre narratiu precedent en una seqüència aparentment perfecta. Amb aquest fi, conductes que, de fet, no se segueixen les unes a les altres, es representen com si estiguessin en successió. Així la tríada "Desplaçament" → "Avís" → "Desplaçament" encobreix la circumstància que el professor fa el gest d'avís *mentre* està caminant cap a la porta, no *després* d'una parada i *abans* de reiniciar la marxa.

La segmentació, doncs, pot plantejar més o menys dificultats segons els casos. A més, quan l'observació sigui èmica i l'observador conegui prèviament el codi de segmentació les dificultats seran mínimes, de manera comparable al cas en què cal separar els elements d'una oració en una llengua coneguda. En la circumstància contrària, aquestes dificultats podran ser més serioses.

Per un altre costat, els segments aïllats formen part de sistemes de classificació o **categorització**. En realitat, els propis segments ja constitueixen categoritzacions de la conducta tal com estava descrita en el registre narratiu. Les operacions de segmentació i categorització són com les dues cares d'una mateixa moneda.

Aquestes operacions de classificació impliquen naturalment un cert filtrat o selecció del material en brut servit pel registre narratiu, selecció que depèn del nivell d'anàlisi adoptat. Així, en l'exemple anterior, tant se val que el professor vagi per la tarima com caminant pel terra: en tots dos casos categoritzem l'activitat com "Desplaçament". O, vist amb una altra perspectiva, comporten, com tota classificació, agrupacions dels ítems o casos concrets: així és indiferent que la mirada sigui cap a la porta o cap als extrems del passadís; sempre és una "Mirada focalitzada".

Noteu igualment que les categories utilitzades exigeixen, a més de criteris de selecció o agrupació, o d'enumeració dels casos possibles (com en els exemples precedents), una definició funcional. Això és prou evident en la categoria "Acció instrumental", referida aquí a l'acte de retirar la cadira (per tal de poder alçar-se) i al d'obrir la porta (per tal de poder sortir i mirar a fora). És més econòmic definir l'acció instrumental com "tot comportament utilitzat com a mitjà per assolir una finalitat observable *a posteriori*", que no pas enumerar tots els casos en què, en la situació de registre, es podrien considerar accions instrumentals.



Si desitgéssiu ampliar l'abast de l'anàlisi d'una seqüència d'accions fet fins aquí, podeu consultar les referències següents:

D. D. Clarke (1982). The sequential analysis of action structure. A M. von Cranach i R. Harré (Eds.), *The Analysis of Action* (pp. 191-212). Cambridge (UK): Cambridge University Press.

D. D. Clarke i J. Crossland (1985). *Action Systems. An Introduction to the Analysis of Complex Behaviour*. London: Methuen.

P. Collett (1980). Segmenting the Behaviour Stream. A M. Brenner (Ed.), *The Structure of Action* (pp. 150-158). Oxford: Blackwell.

Per altra banda, les adreces d'Internet que us hem proporcionat amb vistes a completar la informació sobre observació participant també tenen, la majoria, informació sobre observació no participant.



Tracteu de resoldre un exercici senzill de segmentació i categorització semblant al que acabem de dur a terme amb l'exemple del professor. Agafeu com a material base una seqüència senzilla de comportament, no gaire llarga. La vostra font pot ser, de nou, la televisió o alguna gravació o pel·lícula en vídeo. També podeu fer la transcripció narrativa directament, observant algun familiar o company.



Es tracta d'un exercici que pot tenir moltes solucions segons la seqüència escollida i segons els criteris de segmentació aplicats. Així doncs, en aquesta activitat, volem que torneu a provar les vostres forces, no que endevineu una única resposta correcta.

Naturalment primer heu de fer el registre narratiu, en llenguatge tirant a descriptiu i simple. Podeu agafar com a model el registre d'espècimens inclòs més amunt o la seqüència del professor a l'aula, que acabem de comentar.



Incloem a continuació un extracte d'un registre d'espècimens de conducta. Retrata en estil narratiu una fase de la classe de llenguatge de Miss Culver, a l'escola de Midwest.

- Podeu apreciar que les referències horàries, de minut a minut, apareixen aquí en el centre del registre.
- La columna de categoritzacions o d'etiquetes interpretatives a la dreta es refereix al comportament dels alumnes, un dels rols possibles en l'escenari.
- La columna de categoritzacions o d'etiquetes interpretatives a l'esquerra es refereix al comportament de la mestra, l'altre rol possible en l'escenari.
- La columna de comentaris de l'esquerra té, en aquest exemple, dos nivells. Les etiquetes més a l'esquerra representen el grau d'abstracció o globalització més alt, les unitats més molars.
- En l'exemple hem destacat aquestes anotacions marginals enquadrant-les, a dreta i esquerra, amb diferents colors, però en un registre real l'anotació és nua, sense guarniments.
- Observeu, també, que la narració està organitzada en paràgrafs, que poden interpretar-se com a episodis de baix nivell (la classe sencera seria un episodi d'alt nivell).
- Les declaracions verbals, literals, de la mestra apareixen entre cometes.
- Les interpretacions, més o menys arriscades, de l'observador, figuren entre claudàtors.
- El llenguatge és bastant planer, sense termes especialitzats.
- L'atenció de l'observador no decau, ja que el registre és ininterromput.

10.08

Mala ortografia	Contacte 1 Reprensió	En Clifford mira la mestra, que està ajudant en Terence, que acaba d'escriure malament la paraula look.	Activitat normativizada i dirigida
	Contacte 2 Reprensió	La mestra s'adreça a en Clifford i li pregunta també "digue'm com s'escriu la paraula look. I afegeix [per tal de donar una pista]: "Quants cops hi és la lletra o?".	
	Contacte 3 Reprensió	En Clifford respon incorrectament.	
	Contacte 4 Reprensió	Llavors la mestra diu amb una mica d'impaciència: "Oh, vinga, quants cops hi trobes la lletra o a look? Hi és dos cops, oi? Escolteu: L o o k (allarga i emfatitza la pronunciació)".	
	Contacte 5 Reprensió	En Clifford es torna a centrar en allò que estava escrivint però es torna a distreure quan la mestra renya en Newton, un altre alumne situat a la mateixa filera, també a causa de les faltes d'ortografia.	
		La mestra dóna a en Newton uns copets en el revers de la mà [sense perdre els papers] i li diu: "M'estic enfadant amb tu; la teva cal·ligrafia és bona però el que és la teva ortografia és horrible. Caldrà que escrivis sovint aquestes paraules per aprendre-les.	

10.09

Disciplina a classe	Control general	La mestra segueix caminant fins al final de la filera i torna a recular fins al començament de la mateixa filera. En Newton i en Clifford encara treballen diligentment. En Clifford, tanmateix, taca el paper i es queda mirant-lo, paralytitzat.	Transgressió
	Contacte 5 Reprensió		

10.10

	Contacte 5 Reprensió	La mestra torna a la seva taula sense dir res. Es gira cap a en Clifford i sembla a punt de dir quelcom però veu en Philip i l'an parlant i els fa callar. Mentrestant en Clifford l'escolta atent.	
--	-------------------------	---	--

Extret de G. Fassnacht. (1982). *Theory and Practice of Observing Behaviour* (pp 87-88). London: Academic Press. (La traducció és nostra.)

Després heu d'intentar construir una seqüència de segments com la del mateix exemple del professor. Hauríeu de fer explícits els criteris que heu fet servir per tal de dividir l'episodi de comportament i per classificar-ne les parts.

No oblideu que, per fer la segmentació d'una seqüència d'accions, no cal saber gaire metodologia. Qualsevol persona és capaç de fer-ho valent-se de les seva competència socio-perceptiva. Vosaltres hauríeu de partir d'aquesta competència i polir-la i perfeccionar-la amb la informació que se us ha donat.



En l'observació no participant qualitativa, l'observador ha de realitzar operacions de segmentació i categorització del material narratiu abans de mesurar-lo o analitzar-lo.

Classificació del comportament en l'observació no participant: sistemes de categories interpretatius



Amb vista a la interpretació i mesura del comportament l'observació no participant el classifica prèviament a partir de criteris sistemàtics, lògics i temporals.



Sabem a hores d'ara que la segmentació d'una seqüència de comportament dóna com a resultat una cadena en què les baules són unitats de comportament anomenades categories. Recordem igualment que segmentació i categorització són dues cares d'una mateixa moneda, tal com acabem de veure.

VEGEU TAMBÉ

Podeu veure l'apartat "L'observador no participant davant del flux significatiu del comportament" d'aquest mòdul didàctic.

- Si disposem d'un sistema de classificació de les accions del subjecte, podem anar-les reconeixent a mesura que es manifesten, i *etiquetar* aquestes mateixes accions de manera que apareguin separades i alineades en una cadena.
- ← Si disposem de criteris de segmentació i sabem esbrinar on acaba una acció i comença la següent ens serà molt més fàcil identificar les esmentades accions, al marge de la seqüència, i assignar-les a la categoria de classificació a la qual pertanyen.

Ara, per tal d'entendre l'essència de l'activitat interpretativa, hermenèutica, de l'observador no participant ens concentrarem en la categorització.

■ Condicions d'una classificació categorial de la conducta

Un conjunt de categories com les que han servit per il·lustrar l'articulació entre segmentació i categorització no són producte de la improvisació ni estan desconnectades entre si, sinó que formen part d'un sistema classificatori, d'un **sistema de categories**.

VEGEU TAMBÉ

Podeu veure l'apartat "L'observador no participant davant del flux significatiu del comportament" d'aquest mòdul didàctic.

- Els sistemes de categories són classificacions destinades a crear unitats de comportament descriptives o interpretatives. En el nostre cas, situats en una perspectiva qualitativa, ens referirem a les segones. La classificació ajuda a organitzar el registre d'informació i facilita la interpretació i mesura del comportament.
- En general aquestes classificacions s'anomenen **sistemes nominals**. Els autèntics sistemes de categories són solament un tipus, entre altres, de sistema nominal, per descomptat el més important i útil. Ens limitarem, doncs, als autèntics sistemes de categories en abordar el paper de la classificació del comportament en la interpretació.
- Un autèntic sistema de categories o sistema de categories *fort* és una classificació perfecta de les conductes i accions que executa el subjecte i que desfilen davant els ulls de l'observador. Ha de ser perfecta tant des del punt de vista lògic o semàntic (relatiu al significat de les categories) com des del punt de vista de l'ordenació temporal (relatiu a la segmentació).

Des del punt de vista lògic o semàntic, un sistema de categories ha de satisfer les condicions següents:

- La condició d'**exclusivitat lògica o semàntica** o d'univocitat intensiva de les definicions.
- La condició d'**exhaustivitat lògica o semàntica** o de completitud extensiva de la classificació .

Des del punt de vista temporal, un sistema de categories ha de satisfer les condicions següents:

- La condició d'**exclusivitat temporal** o de segmentació sense co-ocurrències.
- La condició d'**exhaustivitat temporal** o de segmentació sense interrupcions.

En comptes d'aprofundir en aquestes definicions en el terreny de l'abstracte, ho farem mitjançant un exemple.



Suposeu que volem analitzar les relacions entre les persones durant la realització d'una tasca d'una certa complexitat. Direm, doncs, que pretenem analitzar un **procés grupal** amb la seva dinàmica microsòcial pròpia. Imaginem un grup de ciutadans (probablement joves, militants) que està fent un mural de grans dimensions en la paret nua d'un carrer. Aquesta activitat requerirà bàsicament comportaments cooperatius, però també pot induir-ne de no cooperatius o de declaradament competitiu.

Un cop fets suficients registres pilot, de caire narratiu, classifiquem totes les accions possibles en el context de la realització del mural, de tots els subjectes del grup, en tres grans categories: comportaments socialment **positius**, comportaments socialment **negatius** i comportaments ni positius ni negatius, és a dir, **neutres**. Abreugem aquestes tres denominacions amb les seves inicials: **POS, NEG, NEU**. Com que un sistema de categories pot ser presentat com un conjunt lògic d'elements, utilitzem la notació adequada: **S = {POS, NEG, NEU}**.

Dintre de la categoria **POS** hi cabrien accions com pintar el mural, però també la d'aguantar el pot de pintura al company que pinta dalt de l'escala, o la de demanar l'opinió sobre el que s'ha pintat, o anar a buscar begudes per calmar la set, etc. Aquestes mostres concretes de conducta sovint reben el nom d'**indicadors categorials**.

Dintre de la categoria **NEG** s'hi inclourien accions o indicadors com no acceptar la crítica dels altres, negar-se a ajudar, a assumir un paper secundari, dibuixar pel propi compte sense acceptar l'esbós general, no ajudar, no treballar, etc.

Dintre de la categoria **NEU** hi posaríem la resta d'indicadors, indiferents respecte l'eix col·laboració –no col·laboració. Per exemple, l'acció de treure's el jersei o cordar-se les sabates, o la de menjar-se l'entrepà al migdia.

Vegem com es complirien en aquest exemple les quatre condicions abans assenyalades. Suposant una determinada modalitat de registre:

La condició d'exclusivitat semàntica resultaria satisfeta pel fet que cada una d'aquestes tres classes o categories conté mostres d'accions concretes completament diferents en cada cas. Dit amb altres mots: no hi ha cap acció o conducta que, en el moment de produir-se, pugui ser adscrita a més d'una categoria. Si en sorgís una d'aquestes, la condició de què parlem quedaria violada.

La condició d'exhaustivitat semàntica estaria garantida si cap de les conductes o accions que es donessin en la situació de realització del mural (que té un principi i una fi clarament marcats) caigués fora de les tres categories previstes. Si algun esdeveniment conductual, per part d'algun subjecte, no hagués estat previst en el sistema **S = {POS, NEG, NEU}**, aleshores aquesta condició s'hauria transgredit.

La condició d'exclusivitat temporal es complirà si en cap moment del període de realització del mural alguna de les categories del sistema coincidís en el temps amb una altra o altres; és a dir, es produís totalment o parcialment en règim de simultaneïtat. Dit d'una altra manera: cada acció concreta, classificable com **POS, NEG** o **NEU** ha de començar després d'haver acabat l'anterior.

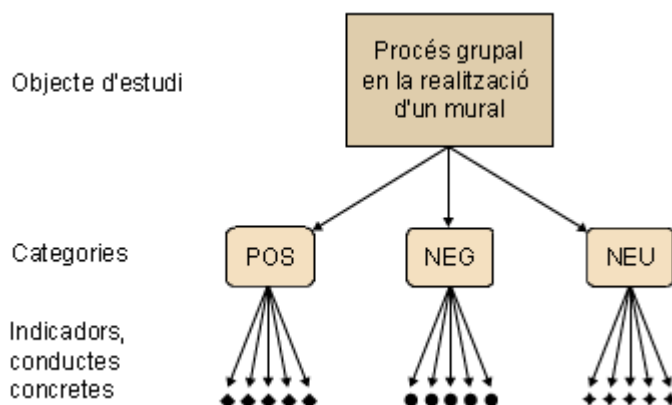
La condició d'exhaustivitat temporal quedarà satisfeta si, dins del període de registre (aquí, el de la realització del mural), cap moment del registre s'hagi revelat improductiu. Això vol dir que en tot moment ha d'estar passant una cosa o una altra, **POS, NEG** o **NEU**; no hi pot haver moments en què no passi res, res del que ha estat classificat pel sistema de categories. Aquí **NEU** constitueix el que se'n diu una categoria "zero", atès que tanca lògicament la classificació i impedeix que hi hagi interrupcions del flux conductual.



Les condicions d'un sistema de categories s'han de complir en cada tipus de registre emprat. En alguns registres seran més fàcilment acomplides que en altres, independentment de les característiques del sistema de categories. En la situació del mural el registre més assenyalat serà l'anomenat *focal*, registrant cada subjecte per separat, seguit per un observador durant tot el període o gravat en vídeo. Si registréssim tots els subjectes a la vegada, desordenadament o *ad libitum*, algunes d'aquestes condicions es complirien més fàcilment però la informació ens arribaria més desorganitzada i esbiaixada.

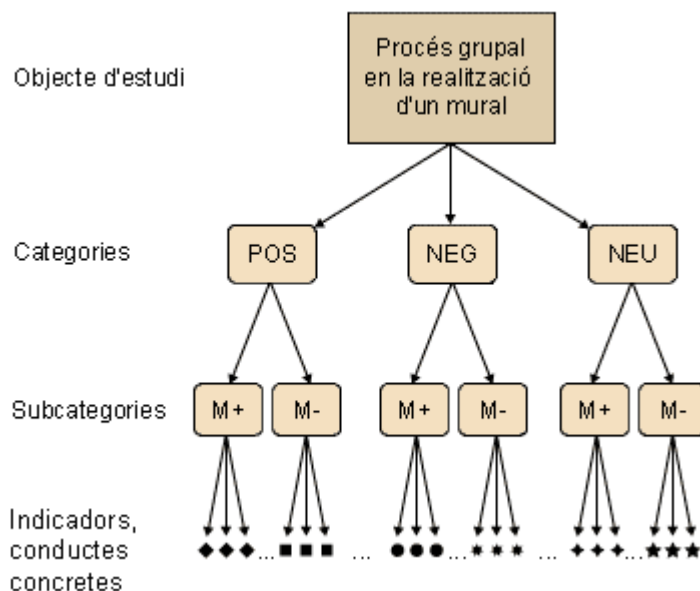
■ Estructura d'un sistema de categories

- El sistema **S = {POS, NEG, NEU}** exposat té una estructura en forma d'arbre, amb tres nivells diferents, des de l'objecte d'estudi "Procés grupal", fins a les accions concretes dintre de cada categoria, passant per les tres categories o etiquetes de classificació emprades. Vegeu una il·lustració d'aquesta estructura en la figura següent:



Estructura en arbre del sistema de categories exemplificat en el text: POS, conductes positives respecte del grup; NEG, conductes negatives respecte del grup; NEU, conductes neutres respecte del grup. La interpretació categorial va del nivell de classificació més baix, centrat en conductes concretes, cap al nivell propi de les categories, immediatament superior, en què s'interpreten aquests indicadors concrets, és a dir, se'ls dona significat general i abstracte en classificar-los.

- Potser heu notat que, dins de cada categoria, les accions o indicadors que hi hem suposat no són massa homogenis. Així, en l'interior de la classe **POS**, tenim accions compromeses intrínsecament amb la realització del mural (com pintar o sostenir el pot de pintura) al costat d'altres que només hi tenen una relació secundària o indirecta (com anar a buscar refrescs). Per tant, dins de cada categoria hi caben subclassificacions o **subcategories**. En el nostre exemple, hi podríem afegir la següent: per a cada una de les tres categories principals tindríem dues subcategories, és a dir, **accions relacionades intrínsecament amb el mural** i **accions no relacionades intrínsecament amb el mural**. Les abreugem, respectivament, mitjançant **M+** i **M-**. Llavors l'estructura augmentarà un nivell i guanyarà complexitat, tal com es veu en la figura següent.



La mateixa estructura en arbre descrita en la figura que hi ha més amunt, de tres pisos, ara amb un nivell de subcategories i quatre pisos: per a cada categoria, M+, conductes directament relacionades amb activitat de realització del mural; M-, conductes no directament relacionades amb activitat de realització del mural.

- En cada un d'aquests nivells d'anàlisi cada element o unitat admet dues caracteritzacions diferents, pot ser **definit en dues direccions complementàries**:

- **Dintre del seu propi nivell**, per mitjà d'una **definició global, de caire funcional**, és a dir, una definició relacionada amb els efectes, conseqüències, utilitat o objectius del comportament considerat. És una definició de caire intensiu.



Així podem definir la categoria **NEG** com "tota acció que va contra els interessos del grup tocant a l'objectiu de realització i acabament del mural i/o provoca rebuig de la resta del grup o d'una part important d'ell". O podem caracteritzar **NEG M+** com "tota acció relacionada intrínsecament amb l'activitat de realització del mural i que va contra els interessos del grup tocant a l'objectiu de realització i acabament d'aquest mural, i/o provoca rebuig de la resta del grup o d'una part important d'ell".

- **Dintre del nivell immediatament inferior**, per mitjà d'una definició **per enumeració o llista** dels elements d'aquest nivell. En el cas que ens interessa més, el d'una categoria, la definició representarà l'enumeració exhaustiva de les accions o indicadors que entren en la categoria en qüestió. És una definició de caire extensiu.

Aquesta definició és la que assegura el compliment de les condicions lògiques o semàntiques, en el ben entès que cap element de la llista pertany també a una altra llista del mateix nivell i que les llistes estan completes.

Així mateix aquesta enumeració dóna validesa operacional, "de contingut", a la categoria o subcategoria que es defineix. Efectivament: forneix continguts empíricament concrets i observables a una classe de classificació abstracta.



Ara direm que la categoria **NEG M+** es defineix pel conjunt d'accions consistents a "Pintar", "Sostenir el pot de pintura", "Anar a buscar estris de pintar (pintura, pinzells nous)", "Netejar els pinzells", "Acceptar una crítica o correcció", etc.



Un sistema de categories és una classificació del comportament lògicament i metodològicament correcta que permet definicions funcionals i operacionals de cada element classificat.

La interpretació en l'observació no participant qualitativa

L'activitat interpretativa de l'observador participant tenia el seu principal punt de suport en les respostes del subjecte. És clar que aquell observador podia interpretar directament el comportament del subjecte, verbal o no verbal, sense preguntar-li res; però la interpretació definitiva depenia del significat atribuït pel propi subjecte als seus actes de parla o a les seves accions. L'observador no podia prescindir d'aquesta font d'informació.

En canvi, sabem que en l'observació no participant l'observador no disposa d'aquest recurs, de manera que la seva interpretació del sentit de les frases o de les accions del subjecte es recolza únicament en inferències d'aquest mateix observador a partir del material examinat, registrat.

Malgrat tot, com veurem en parlar dels **informants**, l'observador no participant no té perquè prohibir-se, un cop finalitzat el registre, preguntar al subjecte què pensa de les seves interpretacions, fins a quin punt hi està d'acord. Tanmateix, per bé que deixi un marge d'interpretació posposat fins a conèixer l'opinió del subjecte, no pot deixar d'interpretar mentre registra o anota la conducta; no pot perquè l'observador no participant registra el comportament de manera categorial i ha de posar un *títol* o una *etiqueta* a cada segment d'activitat identificat, ha d'anar prenent decisions sobre el significat de cada un d'aquests segments.

VEGEU TAMBÉ

Podeu veure els apartats "Els informants en la investigació qualitativa: generalitats" i "Tipologia i posicions metodològiques dels informants" d'aquest mòdul didàctic.



A partir de registres amb sistemes de categories l'observador no participant desplega dos tipus d'activitat interpretativa: la categorial i la contextual.



■ La interpretació categorial

- Aquesta és una interpretació que segueix el camí propi de la **inducció**: del cas particular a la classe o categoria general; de la mostra o manifestació concreta (*token*) al tipus general al qual pertany (*type*).
- La interpretació va associada a les regles d'**identificació** de les categories; de reconeixement de cada acció o indicador concret i adscripció a una o altra de les categories previstes. Cada acció possible en una sessió de registre, atesa una situació determinada, s'ha de poder classificar dins d'una de les categories del sistema utilitzat i consignar com una ocurrència de l'esmentada categoria. Per tant, és una interpretació **on line**, feta sobre la marxa, incorporada al propi registre i repetida en cada ocurrència digna d'anotació.
- La regla bàsica és, doncs, de **pertinença**: per a cada ocurrència de conducta prevista dins de l'objecte d'estudi hi ha d'haver una, i només una, categoria de classificació on es pugui encabir la mencionada ocurrència.



Recordeu l'exemple que hem utilitzat en caracteritzar els sistemes de categories (vegeu la figura de l'apartat "Classificació del comportament en l'observació no participant: sistemes de categories interpretatius"). Dèiem que la categoria **POS M+** incloïa accions com la de pintar o la de sostenir un pot de pintura. L'observador no participant detectarà una d'aquestes dues accions i les classificarà com **POS M+**, és a dir, com un comportament socialment positiu en el context de la realització d'un mural, comportament que, a més, té una relació intrínseca amb aquesta tasca. Això, evidentment, és una classificació, però també és una inferència interpretativa que va d'accions concretes a classes de classificació abstractes i que consisteix a posar títol o etiqueta a l'acció de pintar o a la de sostenir el pot, etiqueta que els assigna un significat més general i abstracte que el literal.

- Així, doncs, si aprofitem la representació utilitzada en la figura podem dir que una interpretació categorial segueix la direcció "baix → dalt" i els canvis de nivell associats a les transicions "indicador → subcategoria → categoria → objecte d'estudi". Aquestes transicions marquen un "**recorregut interpretatiu**".



Aquesta no és una competència interpretativa limitada als observadors científics. Ans al contrari forma part central de la nostra activitat perceptiva i de comprensió del món, la mateixa que mostrem quan, davant d'un gat i d'un gos, els classifiquem tots dos com a mamífers o com a carnívors, a partir dels trets que comparteixen (com a mamífers o com a carnívors) o dels que els separen, conjuntament, de la resta d'animals.

- Ara bé, aquestes regles d'interpretació poden ser més o menys arriscades segons quina sigui la "distància" d'inferència. En l'exemple del mural el risc era menyspreable: és poc discutible que una persona que ajuda a una altra a pintar està tenint una contribució positiva al projecte comú. Però imagineu altres inferències com les següents: "Moviment continu sobre el seient" → "Ansietat"; "Somriure i mirada concentrada en interlocutor" → "Actitud empàtica". O, a l'inrevés, jutgeu el problema que comportaria trobar indicadors concrets de la categoria "Competència intragrupal".

Estem parlant, doncs, de la **validesa** dels indicadors que donen cos a cada categoria. En casos com els mencionats és obvi que l'elecció d'indicadors per a les categories corresponents hauria d'anar inevitablement acompanyada d'operacions de validació.

Quan el que es categoritza és la conducta verbal el risc pot ser menor, especialment si el propi subjecte dóna claus, conscientment o inconscientment, sobre el sentit correcte d'allò que diu.



La relació indicador → categoria pot venir legitimada per la teoria o per recerques anteriors. Així sabem que certs comportaments d'autocontacte o certes conductes estereotipades formen part dels símptomes o manifestacions conductuals de l'autisme. O que la dilatació de la pupil·la, no solament depèn de la llum ambiental, sinó de l'interès que desperta un fet o un objecte.

Altres vegades aquesta relació ha de ser provada empíricament. Llavors el treball de validació és comparable al que exigeixen els ítems d'un test en construcció. Tècnicament, una possibilitat de fer-ho seria utilitzar estadística multivariant (factorial, components principals, *clusters*, etc.) per tal d'esbrinar com s'agrupen entre si, o en relació amb diversos eixos de referència, les accions concretes que va executant el subjecte.

- En resum, podem treballar amb categories més descriptives o més interpretatives. L'enfocament qualitatiu es decanta per les segones, que també són categories molars.

VEGEU TAMBÉ

Podeu veure el subapartat "La dimensió molar-molecular" del mòdul "Caracterització i marc dels mètodes qualitius en la investigació psicològica i social" d'aquesta assignatura.



Us proposem un exercici d'interpretació categorial senzill a partir d'un sistema de categories de psicologia ambiental. Al mateix temps afegim un exemple més d'estructura categorial.

Es tracta de l'estudi d'ús de l'espai per part dels pacients dels hospitals de Nova York que W. H. Ittelson i col·laboradors van realitzar fa quasi trenta anys (W. H. Ittelson, L. G. Rivlin, i H. H. Proshansky (1978). El uso de mapas conductuales en la psicología ambiental. A H. H. Proshansky; W. H. Ittelson i L. G. Rivlin (Eds.), *Psicología Ambiental* (pp. 845 – 858). México: Trillas).

L'objecte d'estudi, una mica modificat de l'original, se centra en la distribució espacial dels diferents comportaments dels pacients, en les diferents sales i locals de l'hospital. Aquests comportaments són el que classifiquem aquí. Incloem solament una part del sistema, aquella centrada en les dues categories no socials "Conducta activa aïllada" i "Conducta passiva aïllada" (essencialment es tractava de saber en quins espais es donaven les conductes corresponents). Tampoc no s'han inclòs tots els indicadors.

Aquest cop presentem el sistema de categories només en forma tabular. De dalt a baix trobarem, en les diferents files, l'objecte d'estudi, les categories generals, les subcategories i els indicadors o accions concretes.

Objecte d'estudi	Ocupació hospitalària						
Categories	Conducta passiva aïllada			Conducta activa aïllada			
Subcategories	Ajagut despert	Ajagut adormit	Assegut sol	Escriu	Higiene personal	Parat	Passeja
Indicadors	El pacient s'ajeu en un banc, mans sobre cara, ulls oberts. S'estira al llit però resta despert.	Dorm en un sofà. Dorm a qualsevol lloc mentre els altres s'alineen per esmorzar.	Seu somrient, mirant a terra. Seu, fuma i escup.	Escriu una carta en un banc. Pren notes d'un llibre.	S'arregla el cabell. Seu esperant el torn per banyar-se.	Prop de l'infermera, dempeus. Fuma dempeus, prop de la porta.	Va de la seva cambra al corredor. Va de porta en porta, saludant als ocupants de les cambres.

A partir d'aquesta estructura establiu el recorregut interpretatiu dels elements següents:

L'indicador "S'estira al llit però resta despert".

L'indicador "Pren notes d'un llibre".

L'indicador "S'arregla els cabells".

La subcategoria "Higiene personal".

La subcategoria "Ajagut dormit".

La categoria "Conducta activa aïllada".



Recordeu que la interpretació categorial és inductiva, va de baix a dalt. Per tant, el nivell d'on arrenquem determinarà l'abast del mencionat recorregut. Dit això, i recordant què vam entendre per *recorregut interpretatiu* en el text, comprovareu que la resposta és simplíssima. Només cal seguir el rastre de cada un dels elements de la llista, cap amunt i en direcció de l'objecte d'estudi.

■ La interpretació contextual

- Aquesta és una interpretació que es realitza sobre la **segmentació** efectuada d'una seqüència de comportament. Per consegüent, depèn d'aquesta segmentació.
- De l'anterior afirmació es desprèn que és també una interpretació aplicada a registres **seqüencials** de la conducta d'un o més subjectes, conducta entesa en règim de procés.
- Les regles d'interpretació són **contextuals**; tanmateix, els contextos utilitzats, com que el material conductual es presenta en forma de seqüència o cadena, no corresponen a l'entorn en què es presenta la seqüència de conducta, sinó als esdeveniments **antecedents i/o consegüents** a cada segment o acció particular.



Suposem que, a punt de creuar un carrer, amb el semàfor en vermell, contemplem distretament un vianant que està a punt d'entrar en l'entitat bancària que hi ha a l'altre costat. Quan ja obria la porta, aquesta persona gira cua vivament, s'allunya de la porta i, ja en plena vorera, treu el mòbil i fa una trucada (molt alterat). Mentrestant, a nosaltres se'ns posa el semàfor en verd, creuem i quan ja som lluny de la zona (i gairebé hem oblidat l'incident), sentim una sirena. Mirem enrere i veiem que un cotxe de la policia acaba de parar-se a poca distància del banc.

A tots se'ns acudiria que el vianant, quan era quasi dins del banc, s'ha adonat que hi havia un atracament i ha trucat a la policia, que ha vingut poca estona després.

L'acció de trucar amb el mòbil sobtadament i agitada és l'acció que s'ha interpretar.

La hipotètica escena vista a dins del banc és l'esdeveniment que aquí servirà de context antecedent per a la interpretació.

L'arribada posterior de la policia és el context consegüent.

- Per tant, en haver-hi una doble interpretació, cap a l'antecedent i cap al consegüent, les regles essencials són dues i generen dos tipus d'interpretació:

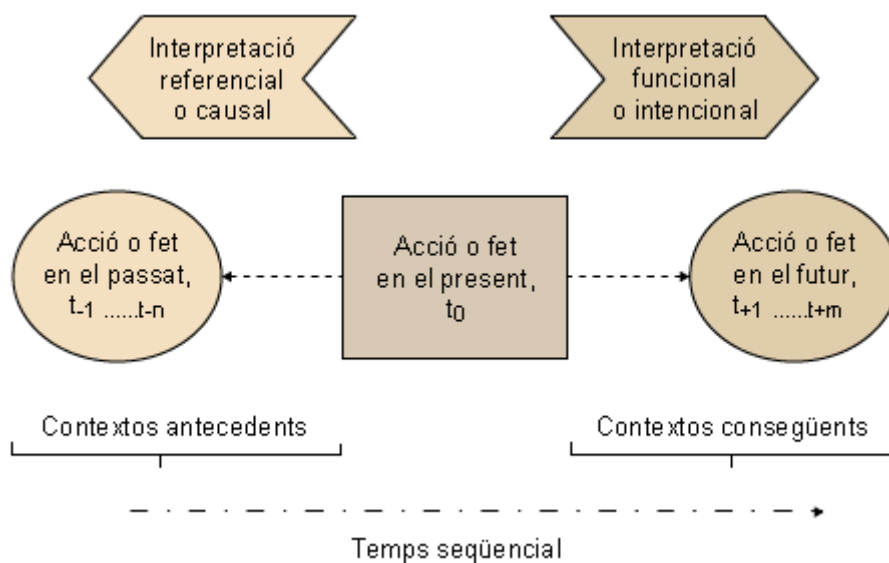
■ **Una acció en el present pot vincular-se a altres accions o fets en el passat, que li aportaran el significat referencial.**

Aquest significat sovint respon a la pregunta causal "per què". Així, en l'exemple de l'atrancament, el segment o acció "Trucar amb el mòbil" es vincula amb un esdeveniment previ que correspon al segment "Atrancament al banc" o, si ho preferiu, a la pregunta de "Per què el subjecte truca amb el mòbil?" respondrem amb la frase "Perquè s'ha adonat que hi havia un atrancament".

■ **Una acció en el present pot vincular-se a altres accions o fets en el futur que li aportaran el significat funcional o intencional.**

Aquest significat sovint respon a la pregunta finalista "per a què", "amb quin objectiu, meta o finalitat", "amb quina intenció". Així en l'exemple de l'atrancament el segment o acció "Trucar amb el mòbil" es vincula amb un esdeveniment posterior que correspon al segment "Arribada de la policia" o, si ho preferiu, a la pregunta de "Per què el subjecte truca amb el mòbil?" responem amb la frase "Per tal que la policia acudeixi".

En la figura següent hem representat aquestes regles.



Esquema de la interpretació contextual sobre la base d'una seqüència d'accions, cap al passat o cap al futur.

Un esquema com el d'aquesta figura està present en una part important de la història de la psicologia, sobretot l'anglosaxona, i en àmbits tan diferents com la clínica sistèmica, l'interaccionisme simbòlic, la teoria de l'aprenentatge, el conductisme en general, etc..



L'esquema triangular d'interpretació que estem comentant prové del pragmatisme americà i, concretament, del lògic i filòsof Charles S. Peirce. Si us interessa aquest tema podeu consultar C. Riba (1995). Charles S., Peirce. *Anuario de Psicología*, 64, 83-99, on s'analitza el paper del model d'aquest autor en el desenvolupament teòric de la psicologia.

Tanmateix, és clar que el nostre tractament del tema se cenyeix al rendiment que aquest model dóna en la interpretació d'una seqüència segmentada de comportament, observada amb perspectiva qualitativa.

- La interpretació antecedent-consegüent difícilment es pot fer sobre la marxa, *on line*, com la categorial. En general es realitza **després del registre**, a la vista de la seqüència d'accions i fets registrats.



L'exemple sobre el que hem repenjat la nostra explicació era voluntàriament simple i no hauria de servir per a ocultar les dificultats tècniques que comporta una interpretació d'aquesta índole.

N'indiquem algunes.

En l'exemple les vinculacions cap a passat o futur descansen sobre l'antecedent i el consegüent immediats, però certament això no té perquè ser sempre així. El significat d'una acció pot remetre a esdeveniments molt anteriors, àdhuc remots, en el passat o a d'altres molt ajornats en el temps per venir.

Per altra banda, les vinculacions no són sempre biunívokes o un-a-un. Una sola acció pot mantenir relacions seqüencials amb més d'una situació que l'hagi precedit o seguit, o sigui, amb més d'un context precedent o consegüent. Aquesta dificultat es resol avaluant la intensitat de les diferents vinculacions a partir de les freqüències d'associació entre les accions interpretades i cada context antecedent o consegüent possible, freqüències que serveixen per a estimar probabilitats de precedència o successió.

Així, cada segment o categoria corresponent a una acció possible es lliga a diferents accions o situacions prèvies o posteriors, en diferents posicions de la cadena, en cada cas amb una probabilitat associada de vinculació dintre de la cadena de segments. Les eines estadístiques que ens ajuden a aquesta mena d'anàlisi queden recollides dintre de l'anomenat "anàlisi seqüencial" [Vegeu V. Quera (1993). Análisis Secuencial. A T. Anguera (Ed.), *Metodología observacional en la investigación psicológica. Vol. 2: Fundamentación* (pp. 341-583). Barcelona: PPU].

Diguem finalment que l'exemple de l'atrancament era de caire interactiu, implicava una sèrie d'intercanvis entre el subjecte i el seu entorn. Però la seqüència interpretada podria atendre només al curs de l'acció d'un subjecte, descriure'n el comportament sense incloure en la segmentació els escenaris ambientals amb què interactua. La interpretació contextual es pot aplicar, per tant, a seqüències interactives o a seqüències intraindividuals, i també a seqüències mixtes.

L'opció intraindividual era l'escollida en els exemples de segmentació de més amunt, en què es descrivia la cadena d'accions d'un professor des que s'aixecava de la cadira fins que anava a obrir la porta. En aquests casos les possibilitats d'interpretació són una mica més limitades, atès que ens manquen els ancoratges ambientals de l'acció.



Només pretenem que feu un petit exercici d'aplicació de l'anàlisi antecedent–consegüent a una seqüència **intrasubjecte**. La finalitat és que compareu les dificultats que acompanyen l'activitat interpretativa en aquests casos amb les pròpies de la interpretació de seqüències interactives il·lustrades en l'exemple de l'atracament.

Suposeu que disposem de la cadena següent de segments conductuals d'un subjecte X:

X baixa a l'aparcament de l'empresa (a l'aire lliure) → Camina per l'aparcament des de la porta fins al seu cotxe → Obre el cotxe i hi entra → Posa en marxa el cotxe → Conduïx el cotxe fins un altre lloc de l'aparcament → Aparca el cotxe → Para el motor → Tanca el cotxe → Camina per l'aparcament des del seu cotxe fins a la porta → Entra a l'edifici.

Sobre aquesta cadena podríem fer interpretacions com "Posa en marxa el cotxe perquè (gràcies al fet que) l'ha obert i hi ha entrat" (antecedent) o "Posa en marxa el cotxe per tal de conduir-lo fins un altre lloc..." (consegüent). Aquestes interpretacions descansarien en el primer context antecedent i el primer consegüent. Però podríem haver utilitzat els segons, cap endavant o cap endarrera. Llavors diríem que "Posa en marxa el cotxe perquè (gràcies al fet que) ha caminat per l'aparcament... fins arribar-hi" o "Posa en marxa el cotxe per tal d'aparcar-lo", etc. Jutgeu vosaltres mateixos les variacions de sentit de cada una d'aquestes versions. Noteu que tendeixen a tenir un valor instrumental.

Feu ara vosaltres la interpretació dels segments "**Conduïx el cotxe fins un altre lloc de l'aparcament**" i "**Para el motor**", lligant-los al primer i segon context antecedent i consegüent en cada cas. Compareu el sentit o utilitat de les diferents versions obtingudes que, tanmateix, són complementàries.

Us sembla que s'ha prescindit totalment de la informació sobre l'**ambient**? Realment, ens limitem només a descriure la cadena d'accions del subjecte X? Comenteu aquesta qüestió.

Fixeu-vos també que el sentit general de la seqüència no queda gaire clar. Per quina raó ha canviat de lloc el cotxe el nostre subjecte? Perquè, de fet, és això el que ha passat... Imagineu que afegim informació ambiental, mantenint la seqüència intraindividual però incorporant en algun segment informació sobre certes condicions de l'aparcament. Per exemple, suposeu que substituïm "Camina per l'aparcament des de la porta fins al seu cotxe" per "Camina per l'aparcament des de la porta fins al seu cotxe situat al sol", i "Conduïx el cotxe fins a un altre lloc de l'aparcament" per "Conduïx el cotxe fins a un altre lloc de l'aparcament situat a l'ombra". Feu vosaltres mateixos la interpretació global en aquest cas.



La interpretació categorial és una classificació i forma part de les operacions de registre; la interpretació contextual depèn de la segmentació i relaciona fets ordenats seqüencialment després del registre.

Els informants

- Els informants en la investigació qualitativa: generalitats
- Tipologia i posicions metodològiques dels informants

Els informants en la investigació qualitativa: generalitats

L'informant és una figura clau dintre de la investigació qualitativa. Habitualment exerceix el seu paper en el si de l'observació participant, però nosaltres argumentarem a favor de considerar-lo, també, una figura vigent dintre de l'observació no participant.

Aquí exposarem els trets nuclears d'un informant, i també els d'un **bon** informant.

Després, en l'apartat "Tipologia i posicions metodològiques dels informants" examinarem els diversos tipus d'informants i les diferents funcions que compleixen en diversos escenaris metodològics.



L'informant és la font d'informació principal en la recollida de dades qualitativa, tant en observació participant com en observació no participant.



■ Generalitats i distincions bàsiques

- El terme *informant*, com altres de la metodologia qualitativa, té l'origen en l'etnografia. En principi un informant és, tal com podríem esperar a partir de la simple lectura del terme, **qualsevol persona que subministra informació al científic social en relació amb l'objecte que estudia**.

En termes generals, doncs, aquesta persona haurà de tenir o mantenir algun tipus de relació amb el científic, de comunicar-s'hi, cosa que requerirà normalment el marc d'una entrevista o situació semblant.

- Aquest científic social –antropòleg, sociòleg, psicòleg– sol ser un treballador de camp. Una primera distinció que se'ns pot acudir és que aquest informant pot proveir d'informació sobre ell mateix o sobre altres persones. De moment, però, aquesta puntualització només ha de servir perquè ens adonem que el subjecte focal abordat en l'observació participant és, de fet, un informant, un cert tipus d'informant que, per exemple, dóna informació en el context d'una entrevista o en el d'una cerca d'incidents crítics.

VEGEU TAMBÉ

Vegeu el subapartat "Autoinformants i al·loinformants" d'aquest mòdul didàctic.

- La informació que dóna un informant pot ser de diferents classes, depenent en bona part de la demanda específica que fa l'observador. L'informant pot parlar de fets objectius (o de la seva percepció objectiva dels fets), sobre valors, creences, rols i regles del sistema social, significats de models de comportament, etc.
- L'informant és *ingenu* o innocent pel que fa als plans de recollida d'informació del científic. Per consegüent, malgrat que hi hagi una relació immillorable entre ell i el científic en tant que persona, això no equival al fet que comparteixi la seva visió de la finalitat i sentit de la recerca. És només un col·laborador exterior a la tasca d'investigació.

Aquesta regla general no exclou, però, que en casos excepcionals, un informant pugui arribar a formar part d'un equip de recerca o, ja des del primer moment, s'hi incorpori. Sol tractar-se naturalment d'un informant de característiques especials, amb una formació i un tarannà que fan possible que es coordini amb l'investigador i el seu equip.

- La **selecció** d'un informant no es fa de manera gratuïta ni a l'atzar. Cal tenir molt clars els criteris de selecció i, en conseqüència, les necessitats informatives que es tenen. Sovint és imprescindible fer entrevistes preliminars, escollint els individus sobre els quals es disposa de dades favorables prèvies.

Tot seguit donarem algunes indicacions bàsiques sobre quin ha de ser el perfil d'un informant.

- **Perfil d'un bon informant**



Seguim, en part, els criteris defensats per O. Werner i G. M. Schoepfle a: O. Werner i G. M. Schoepfle (1987). *Systematic Fieldwork* (pp. 247 i ss.). Newbury Park (Cal.): Sage.

Un bon informant ha de tenir les característiques següents:

- **Tenir capacitat de verbalitzar adequadament, ser mínimament loquaç:** aquesta capacitat pot indubtablement arribar a esbiaixar la informació ja que, freqüentment, les persones més aptes per transmetre informació oral posseeixen al mateix temps certs trets de personalitat (com, per exemple, l'extraversió) o ocupen certes posicions socials. Ultra això, sovint s'esdevé que certes normes culturals poden fer inconvenient parlar d'alguns temes davant d'un estrany, dificultat que afectaria també els estudis en el nostre propi àmbit cultural.

En qualsevol cas, aquesta capacitat és una condició necessària de l'informant, no en podem prescindir de cap manera.

- **Ser reflexiu, capaç a la vegada d'interioritzar la pròpia experiència social i cultural respecte del grup estudiat i distanciar-se'n:** la persona que dóna informació al científic social ha de tenir molt presents les possibles interpretacions del comportaments, rols o valors sobre els quals se li pregunta, però també hi ha de tenir una certa perspectiva.

Se li exigeix objectivitat, no exactament en l'accepció del positivisme, sinó en el sentit de posseir l'aptitud d'oferir la seva percepció dels fets, que sigui prou nítida i es transmeti amb claredat. L'informant ha d'il·luminar amb una llum determinada els fenòmens que indaga el científic; que aquesta llum mostri algun biaix o no coincideixi amb la de l'observador no invalida l'aportació informativa; la invalidaria si, en comptes de llum, fos ombra.

En concordància amb això se sap que els millors informants tendeixen a ser els que pertanyen als dos pols de l'èxit i el fracàs social i que, per tant, contempen la realitat en què viuen des d'un angle molt

accentuat.

- **Tenir una disposició prou bona cap a l'observador perquè sigui factible una comunicació fluida:** aquesta exigència no demana que informant i observador siguin amics, tot i que aquesta és una circumstància que s'ha donat freqüentment en la història de les ciències socials.

Tanmateix, és obvi que una actitud favorable de l'informant cap al científic i el seu equip beneficiarà la recollida d'informació. En tot cas, la disposició d'un informant pot incloure alguna desconfiança (sobretot al principi), alguna recança o crítica encoberta; però mai el menyspreu, la manca de respecte o l'odi.

- **Ha de ser sincer o anar de "bona fe":** aquest tret és un reflex directe de l'anterior. També aquí aquesta sinceritat s'entén en el marc d'una actitud positiva, no en el de l'objectivitat científica tal com s'entendria en les ciències naturals. Àdhuc alguns tipus d'engany serien compatibles amb aquesta bona fe –per exemple quan perseguissin l'objectiu de donar una bona imatge del subjecte, grup o comunitat estudiats. De vegades, un engany pot ser altament informatiu per la seva significació. És feina de l'investigador descobrir-lo, relativitzar-lo i valorar-lo.

■ Importància metodològica dels informants

- L'ús d'informants no és un recurs metodològic de segona mà; ans al contrari obre una via directa per a la recollida i validació de la informació significativa que busca la recerca qualitativa, informació que, altrament, no estaria a l'abast del científic.

D. T. Campbell, una de les autoritats màximes del segle XX en la metodologia de les ciències socials, i no precisament un entusiasta d'allò qualitatiu, ha jutjat l'ús d'informants com una important font de validesa i capacitat de generalització en la investigació social.



D. T. Campbell (1955). The Informant in Qualitative Research. *American Journal of Sociology*, 60, pp. 339-342.

- Tanmateix, convé separar les dues funcions més importants dels informants:
 1. D'una banda, l'informant és primàriament un **proveïdor d'informació**, d'informació difícilment obtenible per altres camins. Aquesta és la funció bàsica d'aquesta figura, consubstancial a l'obtenció de material verbal en l'observació participant.
 2. De l'altra, l'informant pot contribuir a **validar**, confirmar o ratificar les categoritzacions, descripcions i interpretacions a què ha arribat el científic en un punt avançat del recorregut d'investigació. Aquesta és una funció molt més precisa metodològicament que l'anterior i és inseparable de qualsevol tipus d'observació, participant o no participant; de fet, és part de qualsevol tipus de metodologia que no sigui merament exploratòria.
- Les validacions que faci un informant exercint la funció 2) es referiran a elaboracions que ha fet el científic d'informacions donades abans per uns primers informants que complien la funció 1). Generalment aquests primers informants no coincidirán amb els segons, encara que aquesta possibilitat és perfectament legítima en tant que autovalidació o correcció de la pròpia informació oferta inicialment. Però la separació entre informants "informadors" i informants "validadors" permet una avaluació independent de les interpretacions dels fets o fenòmens sota estudi.
- En tot cas és evident que la funció 2) equival a una **replicació** dels materials fornits en la fase 1). Repetim l'acte d'interpretació en tres moments, en tres aproximacions a la comprensió d'uns fets: la nostra com a observadors externs, la d'un primer subjecte que n'aporta una primera versió i la d'un segon subjecte que sanciona la versió del primer i l'elaboració que n'hàgim fet.
- Sobre la base d'aquesta doble funció alguns autors com els ja citats O. Werner i G. M. Schoepfle proposen la distinció entre **informants i consultants**:
 - La funció 1), de fet, seria acomplida per **consultants** i no per autèntics informants. El consultant es limita a respondre, a donar informació de contingut a partir de la demanda de l'observador. Sovint (però no necessàriament) es desenvolupa un vincle social fort, vincle que pot desembocar en una amistat.

El consultant és, doncs, un informador "a seques". Actuarà en el si de modalitats èmiques d'observació, que hem comentat en un altre lloc de la nostra exposició.
 - La funció 2) seria acomplida per **informants**, consultants especials requerits per tal de posar a prova la informació ja emmagatzemada i interpretada. Generalment aquestes persones se seleccionen o localitzen cap al final de la recerca i no mantenen una relació íntima amb l'observador.

Es tracta, doncs, d'informadors que actuen en el si de modalitats èmico-ètiques d'observació en les quals el científic, més que recollir informació (que ja té i ja ha analitzat teòricament), el que vol és contrastar-la amb l'autoritat o el punt de vista, en algun sentit privilegiat, de certs membres de la comunitat o el grup.



En l'àmbit de la psicologia organitzacional o del treball, un representant sindical que col·labori a validar les categories construïdes perquè interpretin adequadament certs comportaments del personal d'una empresa, és un informant; en canvi, els empleats prèviament entrevistats o requerits amb vista a la simple obtenció d'informació són consultants.

En una recerca centrada en un barri i en una comunitat d'immigrants subsaharians podem recollir inicialment informació sobre la base de les nostres bones relacions amb alguns membres de la comunitat. Seran els nostres consultants. No obstant això, al final de la recerca, quan pretenguem organitzar i donar un significat definitiu a la informació emmagatzemada, potser demanarem l'opinió de persones rellevants d'aquesta comunitat –informants–, les que faci més anys que són al nostre país o –a l'inrevés– les que hagin viscut més temps en el país d'on procedeixen i, en conseqüència, coneguim més a fons els valors de la cultura d'origen.



Els informants han de presentar un perfil determinat i poden complir dues funcions diferents: la d'informar i la de validar la informació, funcions habitualment realitzades per persones també diferents.

Tipologia i posicions metodològiques dels informants



L'aportació metodològica dels informants, i el seu paper en la recerca qualitativa, difereix segons les coordenades metodològiques en què se'ls faci treballar.



La tipologia dels informants que exposem a continuació es pot plantejar independentment de la distinció funcional entre informants i consultants que acabem de fer, de caire molt més bàsic. Ara, la classificació que presentem es referirà més aviat a la "posició" de l'informant respecte de la situació de registre i abraçarà tant informants com consultants. Nosaltres mantindrem el primer d'aquests termes. Quan hi hagi una correspondència clara entre aquella categorització i les que tot seguit us oferim ho assenyalarem de manera explícita.

■ L'informant en observació participant i no participant: informants actuals i a posteriori

- L'informant que acabem de caracteritzar genèricament pot ser enquadrat, de manera més precisa, dins de la recerca específicament psicològica. En aquest context l'informant parlarà de subjectes, dels seus comportaments, trets i rols; i també de grups i de la significació social. Una mare donarà a un psicòleg interpretacions sobre ella o sobre el seu fill; un mestre les donarà d'ell, dels seus alumnes, dels seus companys professionals, de l'escola on treballa; un treballador transmetrà les seves experiències, comentarà les dels altres obrers, opinarà de la direcció de l'empresa, dels sindicats. L'informant estrictament etnogràfic que aclareix el sentit d'un mot, d'una llegenda o d'un mite, o explica el valor d'un ritual, restarà una mica a fora d'aquest enquadrament.
- Aquest informant psicològic pot jugar el seu paper tant en observació participant com en observació no participant. Per això aquesta distinció no és la més important quan es tracta de tipificar o classificar els diferents rols que acompleixen els informants en l'estudi del comportament.
- En efecte, malgrat que la figura més popularitzada de l'informant és la que proporciona informació **en el curs** d'una observació participant, no hi ha cap raó per la qual no pugui brindar-la també **després** del període de recollida de dades. Per tant, l'informant pot acomplir la seva funció fora de la situació de registre pròpiament dita, un cop finalitzada, **circumstància que el fa perfectament compatible amb l'observació no participant**.
- És fàcil entendre el perquè d'aquesta compatibilitat: un informant mai no podria fornir informació en el si d'un registre no participant ja que, si ho fes, el registre es convertiria automàticament en participant en donar-se una interacció entre un subjecte i l'observador científic. Però, essent lícita la seva intervenció amb posterioritat al registre, aleshores no hi ha risc de reactivitat i el perill que l'observació esdevingui participant deixa d'existir.



Podeu adduir que aquest raonament només seria cert en el cas que el propi subjecte observat fos l'informant, subjecte que aleshores no ens podria dir res –ni nosaltres a ell– durant el transcurs del registre; però que seria possible una situació en què el subjecte ignorés que hi ha una observació en marxa mentre una altra persona, simultàniament, transmetés informació a l'observador sense que el primer subjecte ho advertís. Per exemple, un observador podria anotar categories de conducta d'un treballador en una cadena de muntatge a partir de les imatges d'un monitor de vídeo (de manera que el treballador ignoraria el fet de ser observat), mentre un encarregat li anés fent comentaris sobre les accions que veia.

Ara bé, en una perspectiva d'observació no participant aquesta possibilitat no seria aconsellable. A banda del risc, molt real en alguns casos, que el subjecte focal acabi descobrint la presència d'aquest informant, hi ha l'amenaça que l'observador es vegi influït pels comentaris que sent i això acabi reflectint-se en les anotacions en forma d'algun biaix. En l'observació participant la dinàmica del registre admetria aquesta possibilitat com una manifestació més de la ductilitat o obertura de l'interpret científic, atès que l'enfocament dominant és èmic; per contra, en l'observació no participant, aquests biaixos i la influència d'un informant **durant el registre** serien inacceptables, ja que l'enfocament és ètic.

Per una altra banda, la possibilitat que l'informant faci les aportacions **abans** del registre no afegiria res a l'anàlisi anterior. Els informants, certament, es poden utilitzar per preparar un registre, per seleccionar altres informants, però en aquests casos el perill de trencar la situació d'observació no participant, fent que el subjecte focal s'adoni de la recerca en curs, és el mateix que si l'informant actua durant el registre. De fet "l'abans" del registre en circumstàncies com les descrites és una fal·làcia, ja que forma part, amb ple dret, del "durant" pel que fa al període de contacte amb la mostra estudiada i a l'interval de recollida d'informació.

- Recapitulant:

→ Es pot parlar legítimament d'informants tant en el context de l'observació participant com en el de la no participant.

← No obstant això, l'informant en observació participant pot brindar la seva informació, bé durant el mateix període de recollida de dades, bé un cop finalitzat; per contra, l'informant en observació no participant solament pot jugar el seu paper *a posteriori* del període de recollida de dades o de registre.

- Anomenarem **informants actuals** els que compleixen la seva funció durant el període de recollida de dades o registre d'informació focalitzat en el subjecte, mostra o grup escollits; anomenarem **informants a posteriori** els que compleixen la seva funció després d'aquest període.



La casuística d'informants en aquest context és molt variada i no la podem enumerar exhaustivament. Només direm que el doble paper, actual o *a posteriori*, de l'informant en l'observació participant no és obligatori. És a dir, hi ha circumstàncies en què l'informant de l'observació participant tampoc no pot informar durant el registre i es veu obligat a fer-ho quan acaba, excepció típica de certes formes d'observació actuant.

Imaginem el cas següent: un subjecte o grup saben que els filmen o graven amb una càmera manipulada a distància. És obvi que, en no ser-hi l'operador i, per tant, tampoc l'observador, aquestes persones no podran fer d'informants durant el registre, però sí després. En canvi, també és innegable que l'observació és participant, atès que tothom sap que està essent observat. Vegeu l'activitat que us proposem al final d'aquest apartat, on apareix una situació de registre semblant a l'exposada.

■ Autoinformants i al·loinformants

- Una investigació psicològica o social es pot centrar en comportaments individuals o en comportaments interactius entre dos o més individus. Tanmateix, tota interacció múltiple entre tres, quatre o més individus es pot descompondre en **díades**, és a dir, en unitats d'intercanvi comunicatiu entre dos individus. Així, doncs, amb vistes a introduir la propera distinció entre tipus d'informants ens bastarà separar els estudis **individuals**, amb un sol subjecte sota observació, dels estudis d'**interaccions**, enfocats cap a dos subjectes que formen un mínim sistema social i de comunicació.
- En els estudis d'individus que se serveixen de l'observació participant el subjecte focal és, de fet, un informant: dona informació sobre ell mateix, sobre altres, opina, jutja, etc., sempre al voltant de ell mateix. Per tant, es pot considerar un **autoinformant**. Encara que parli d'altres persones, no estan presents o no hi tenen cap vincle estable que pugui donar lloc a interaccions que poguessin arribar a ser estudiades per l'investigador.

Així, un entrevistat és un autoinformant, un **autoinformant actual**, si li apliquem la terminologia proposada en l'apartat anterior. Alternativament, aquest informant pot intervenir acabada l'entrevista i llavors serà un **autoinformant**

a posteriori.

En estudis individuals d'observació no participant, aquest subjecte serà igualment un **autoinformant**, però només ho podrà ser **a posteriori**.

- En els estudis d'interaccions hi ha més alternatives. La situació de registre esdevé més densa des del punt de vista adoptat ara. En una investigació d'aquesta classe l'observador té al davant dos subjectes intercanviant missatges, un S i un S' (mare/pare–nen, professor–alumne, venedor–client, conferenciant–públic, terapeuta–pacient).

Cada un dels dos subjectes és potencialment un **autoinformant**: pot donar informació sobre ell, tant espontàniament, com en resposta a demandes de l'observador. Ara bé: també pot donar-la sobre l'altre subjecte en la interacció, amb el qual manté alguna classe de vincle; S pot oferir interpretacions d'S' i S' les pot oferir d'S. En aquesta nova dimensió direm que els dos subjectes immersos en una interacció són **al·loinformants**, **al·loinformants actuals** o **a posteriori**, si es tracta d'observació participant, i només **a posteriori**, si es tracta d'observació no participant.

- En definitiva, els dos subjectes d'una interacció són potencialment autoinformants o al·loinformants en relació amb l'observador que els escolta, situat en el vèrtex del triangle delimitat per tots tres. La distinció entre aquests dos tipus d'informants es reserva, doncs, per a l'observació d'interaccions i no es considera en qualsevol altre cas, on té molt menys relleu metodològic. No és el mateix que un ciutadà parli d'un líder polític, del botiguer del xamfrà, d'un veí de l'escala gairebé anònim (casos en què, estrictament, també es podria dir que és al·loinformant) que es refereixi a algun familiar, al cap o a companys de l'empresa, al mestre o professor, etc.

■ Informants interns i externs

- Els auto i al·loinformants que tot just hem descrit són informants intrínsecs o **interns**, persones que subministren descripcions o interpretacions dels temes sota estudi des de dins de la mateixa mostra o grup investigat (inclòs el cas que es tracti d'un sol subjecte).

Aquests informants gaudeixen d'una perspectiva èmica des de l'interior d'aquesta mostra o grup.

- Però la funció de l'informant es pot dur a terme des de fora del col·lectiu humà estudiat; els subjectes que ens informen poden ser altres que els que estem estudiant específicament. Podem dir, ja que hi som, que aquest és el tipus d'informant segurament més popular en la literatura, encara que sempre queden dubtes de fins a quin punt aquest subjecte, situat al marge de la mostra de referència, no acaba essent estudiat, o incorporat a la mostra per l'investigador.

En tot cas, aquest és un informant **extern** que té una perspectiva ètica de les persones o grup concrets sobre els quals se li demana informació, però als quals no pertany (encara que formi part de la mateixa societat que ells i que, per tant, també puguem dir que participa d'una posició èmica).

- Òbviament, hi ha informants interns i externs tant en observació participant com en no participant; n'hi ha d'**actuals** i n'hi ha **a posteriori**.
- La distinció entre informants i consultants fixada en el subapartat "Importància metodològica dels informants" ara es pot superposar fàcilment a les que acabem de fer. Un informant, oposat a un consultant, s'hauria d'entendre sempre **a posteriori**. Aquesta posterioritat es desprèn automàticament de la funció de replicació o validació que compleix aquest col·laborador, coincidint amb les interpretacions de l'observador o discrepant-ne. Una funció així s'ha de realitzar necessàriament cap al final de la recerca, un cop feta la collita principal d'informació. En canvi un consultant podria actuar durant el registre o un cop finalitzat.

Ultra això, l'informant que replica o valida convé que sigui **extern**, almenys en alguna mesura, atès que se li demana una certa distànciació respecte dels comportaments o valors que ha de jutjar.

En la taula següent teniu sistematitzada la tipologia que hem exposat.

Classificació dels tipus d'informants en observació participant i no participant



Un observador registra informació sobre una dinàmica grupal en què un psicòleg fa el paper de moderador i interactua amb un grup de pacients.

L'observador, equipat amb magnetòfon, càmera de vídeo o un simple quadern de notes, pot estar present a la sala com a observador incògnit (un més del grup, amagant els seus senyals d'identitat) o com a investigador reconegut i acceptat; és a dir, pot assistir a la dinàmica de grup en qualitat d'observador no participant o d'observador participant.

En la darrera avinentesa podrà intervenir, preguntant al psicòleg o als pacients durant la sessió o després; en la primera només podrà accedir als subjectes un cop acabada la sessió o la investigació sencera (recordeu que el simple reconeixement d'un observador com a tal observador científic ja genera reactivitat i converteix l'observació en participant (vegeu el subapartat "L'observació actuant" del mòdul "L'observació participant i l'entrevista" d'aquesta assignatura). Una altra cosa diferent és si aquest observador pregunta o no pregunta als subjectes).

- Si el psicòleg informa sobre ell, tant com informant actual o com a informant *a posteriori*, és un autoinformant.
- Si els membres del grup, individualment o col·lectivament, informen sobre ells, tant com a informants actuals o *a posteriori*, són autoinformants.
- Si el psicòleg informa a l'observador sobre els seus pacients (en relació amb diagnòstic, pronòstic, comentaris de la sessió, etc.), aleshores és un al·loinformant, bé actual, bé *a posteriori*.
- Si els pacients, individualment o col·lectivament, informen sobre el psicòleg (transmeten la imatge que en tenen, el lloen, critiquen, interpreten), són al·loinformants, actuals o *a posteriori*.
- En aquest exemple apareix una variant no considerada fins ara: els membres del grup, en un dels dos pols de la interacció, poden parlar els uns dels altres. Serien, doncs, al·loinformants dintre del mateix rol.
- Finalment, entre les possibilitats d'aquest observador hi ha la de recórrer a informants externs a la interacció estudiada. Aquests podrien ser altres psicòlegs (del mateix centre o de fora), altre personal (del centre), altres pacients no inclosos en el grup de referència, etc.



Us suggerim que dugueu a terme aquesta activitat amb la taula a la vista perquè us pot servir de guia. Igualment us ajudarà l'exemple que acabem de comentar.



Classificació dels tipus d'informants en observació participant i no participant

		Observació Participant	Observació no participant
En l'observació dels subjectes aïllats els informants poden ser:	Interns	Auto <i>Actual o a posteriori</i>	Auto <i>A posteriori</i>
	Externs	<i>Actual o a posteriori</i>	<i>A posteriori</i>
En l'observació d'interaccions els informants poden ser:	Interns	Auto o al·lo <i>Actual o a posteriori</i>	Auto o al·lo <i>A posteriori</i>
	Externs	<i>Actual o a posteriori</i>	<i>A posteriori</i>

Suposeu que un psicoterapeuta i la seva pacient anorèctica han donat consentiment per tal que es gravi una de les seves sessions terapèutiques en vídeo. L'anàlisi que faci un observador del material gravat, a partir de les imatges del monitor de vídeo, caurà dintre de la modalitat de l'observació participant ja que, per bé que no hi hagi interaccions entre aquest observador i el terapeuta o la pacient, aquests dos subjectes saben que són observats i gravats en imatges.

Proveïts d'aquesta informació indiqueu quins serien o podrien ser, en aquesta investigació:

- Els informats interns.
- Els autoinformants.
- Els al·loinformants.
- *Tracteu d'imaginar quins podrien ser els informants externs respecte a aquest registre.
- En aquest cas particular, tots aquests informants serien actuals, *a posteriori*, o totes dues coses?

Representeu-vos ara la següent investigació en l'àmbit laboral. Es tracta d'avaluar observacionalment l'activitat de la recepcionista d'un hotel, sotmesa a prova durant una setmana abans del contracte definitiu. La recepcionista ignora que l'avaluen (tot i que, un cop acabada la prova, se li comunicarà per raons ètiques i jurídiques). L'observació es fa anotant les categories d'un sistema prèviament construït (vegeu l'apartat "Classificació del comportament en l'observació participant: sistemes de categories interpretatius" d'aquest mòdul didàctic) a partir de les imatges que enregistra la càmera de seguretat del vestíbul on treballa la noia.

Tenint en compte tot això:

- Indiqueu quins podrien ser els informants externs en aquesta recerca.

A més a més responeu a les preguntes següents:

- Hi ha, o hi pot haver, un informant intern actual en aquesta observació? Qui, en cas afirmatiu?
- Hi ha, o hi pot haver, un informant intern *a posteriori* en aquesta observació? Qui, en cas afirmatiu?
- Hi ha un al·loinformant en aquesta observació? Qui, en cas afirmatiu?
- Hi ha un autoinformant en aquesta observació? Qui, en cas afirmatiu?



Les respostes a aquestes preguntes no demanen res més que una bona comprensió del text on es definia cada una d'aquestes categories d'informants. Heu de consultar, doncs, la definició de cada tipus d'informant preguntat i comprovar si encaixa en els exemples anteriors

Les preguntes amb asterisc us exigeixen que recorregueu a la vostra imaginació. Per exemple: qui podria fer d'informant extern d'una noia sotmesa a prova com a recepcionista? Aquesta pregunta no deu ser equivalent a "qui en podria donar referències laborals"? Però també hi deu haver altres possibilitats...

		Observació Participant	Observació no participant
En l'observació dels subjectes aïllats els informants poden ser:	Interns	Auto <i>Actual o a posteriori</i>	Auto <i>A posteriori</i>
	Externs	<i>Actual o a posteriori</i>	<i>A posteriori</i>
En l'observació d'interaccions els informants poden ser:	Interns	Auto o al·lo <i>Actual o a posteriori</i>	Auto o al·lo <i>A posteriori</i>
	Externs	<i>Actual o a posteriori</i>	<i>A posteriori</i>



En relació amb diversos eixos, els informants poden ser actuals o a posteriori, interns o externs i, dintre dels interns, podem distingir entre autoinformants i al·loinformants.

Exercicis d'autoavaluació

1. L'observació no participant correspon a l'enfocament observacional propi...

- del mètode experimental.
- de les ciències naturals.
- de les ciències exactes.
- de la biologia.

2. Les dues tàctiques bàsiques per a dur a terme una observació no participant són...

- parlar amb el subjecte, escoltar-lo.
- gravar el subjecte, transcriure el que diu.
- ocultar-se o allunyar-se durant el registre.
- no comunicar al subjecte ni els objectius ni els resultats de la recerca.

3. En la tècnica dels incidents crítics l'observador...

- forma part de l'equip de recerca, del qual no és el cap.
- és el mateix subjecte estudiat.
- és un especialista en psicologia del treball.
- és una persona o un professional que pertany al mateix sistema estudiat.

4. La tècnica dels incidents crítics de Flanagan exigeix...

- registres continus derivats d'un protocol observacional.
- registres per sessions al llarg del període de recerca.
- registres puntuals ajudats per una curta entrevista.
- entrevistes en profunditat.

5. Un registre d'espècimens és...

- un tipus de registre narratiu.
- una recol·lecció de mostres de cultura material.
- la realització d'una entrevista dirigida.
- qualsevol registre de comportament animal.

6. Estrictament, un registre d'espècimens s'ha de fer en les condicions d'una...

- situació de camp.
- unitat d'entorn i microsystema social anomenada *escenari*.
- unitat ambiental i macrosistema social anomenada *hàbitat*.
- situació qualsevol mentre no sigui la d'un laboratori.

7. Digueu quina de les següents condicions **no** defineix un escenari de conducta.

- Existència de rols establerts.
- Sinomorfisme entre rols, espai i conductes.
- Periodicitat.
- Dinàmica de masses.

8. Un sistema de categories és essencialment...

- una classificació del comportament.
- una classificació del mètode.
- una estratificació de la mostra.
- un model de comportament social.

9. La condició d'exclusivitat temporal en un sistema de categories prohibeix de fet...

- el registre fora de les sessions prefixades.
- registrar més d'un comportament per sessió.
- la recollida d'excessiva informació en un període curt.
- la simultaneïtat de dues o més categories dins d'una sessió.

10. Si un sistema de categories compleix la condició d'exhaustivitat temporal,...
- el nombre de sessions és suficient.
 - el subjecte ha estat prou temps sota observació.
 - en tot moment de la sessió s'està produint alguna de les categories del sistema.
 - en cap moment de la sessió s'estan produint a la vegada totes les categories del sistema.
11. La interpretació contextual es realitza necessàriament sobre...
- una situació social.
 - una història o biografia.
 - una seqüència d'accions o comportaments.
 - un sistema de categories.
12. La condició que assegura que, en un sistema de categories, no hi ha cap acció o comportament que, en el moment de produir-se, es pugui adscriure a més d'una categoria, és la...
- d'exclusivitat temporal.
 - d'exhaustivitat temporal.
 - d'exclusivitat lògica o semàntica.
 - d'exhaustivitat lògica o semàntica.
13. La sintagmàtica i paradigmàtica de la llengua parlada o escrita corresponen, en una seqüència d'accions, a les operacions...
- de mostratge i mesura.
 - d'anàlisi i síntesi.
 - de selecció i registre.
 - de segmentació i categorització.
14. Tenim registrada narrativament la seqüència "Sona el telèfon" → "(subjecte) X agafa el telèfon" → "Parla per telèfon" → "Crida a un company de feina" → "Company es posa al telèfon". Quin seria el significat referencial de "(subjecte) X agafa el telèfon"?
- Que agafa el telèfon per tal de parlar-hi.
 - Que agafa el telèfon perquè, prèviament, ha sonat.
 - Que agafa el telèfon per tal de trucar a un company.
 - Que agafa el telèfon perquè hi ha un telèfon.
15. Assenyaleu quin dels següents trets **no** és definitori d'un episodi de conducta.
- Tenir una direcció constant, és a dir, està permanentment orientat cap a objectius o metes particulars.
 - Ser molecular i permetre una descripció en termes d'objectivitat científica.
 - Exhibir una intensitat quasi constant al llarg del seu desenvolupament.
 - Estar limitat per canvis en la part del cos utilitzada o en l'orientació espacial de l'acció.
16. L'observació no participant de comportament no verbal...

- mai no pot formar part dels procediments d'una investigació qualitativa.
- pot servir a la investigació qualitativa quan l'observador es distancia dels subjectes, però no s'amaga.
- pot servir a la investigació qualitativa quan els resultats, amb posterioritat al registre, són comunicats al subjecte.
- pot servir a la investigació qualitativa quan els comportaments són interpretables en termes de significat.

17. Indiqueu en quin d'aquests casos l'observació no participant és l'únic recurs de registre.

- L'estudi d'un grup.
- L'estudi d'un nadó.
- L'observació del comportament d'una família.
- L'observació del comportament d'un astronauta.

18. La interpretació categorial...

- és exclusiva de la recerca científica.
- forma part de l'activitat perceptiva i de comprensió del món de qualsevol persona.
- requereix una certa formació filosòfica prèvia.
- requereix suport informàtic.

19. Quan realitzem una interpretació categorial...

- anem inductivament d'allò particular a allò general.
- anem deductivament d'allò general a allò particular.
- relacionem una acció concreta amb els esdeveniments previs o posteriors.
- interpretem a partir d'un diccionari.

20. Una interpretació contextual sempre dependrà...

- del tipus d'observació emprat.
- del tipus de subjecte observat.
- de la segmentació realitzada.
- de la longitud de la seqüència d'accions.

21. A un informant se li demana...

- conèixer a fons els pla de recerca de l'investigador.
- parlar la mateixa llengua que l'investigador.
- tenir una bona disposició cap a l'observador i comunicar-s'hi fluidament.
- conèixer el científic a qui informa des de temps enrere.

22. La diferència capital entre un consultant i un informant és que...

- l'informant pertany al grup o societat estudiades i el consultant és un científic més de l'equip de recerca.
- l'informant és un proveïdor d'informació, mentre que el consultant és utilitzat per a validar la informació aconseguida.
- el consultant és un proveïdor d'informació, mentre que l'informant és utilitzat per a validar la informació aconseguida.
- De fet no hi ha cap diferència; són denominacions del mateix en la terminologia de diferents escoles.

23. En una observació no participant, un subjecte només pot ser informant...

- a posteriori*.
- a priori*.
- actual.
- actual o *a posteriori*.

24. En el curs d'una entrevista clínica a una díada mare-fill (adolescent), la mare, quan parla del seu fill o s'hi refereix, actua com a...

- autoinformant.
- informant *a posteriori*.
- al·loinformant.
- informant a seques.

25. Un inspector escolar demana informació a una mestra sobre els problemes que s'han donat a la classe d'una companya del centre, és a dir, entre aquesta i els seus alumnes. Aquesta mestra, per tant, actuarà com una...

- al·loinformant.
- informant externa.
- informant interna.
- consultora.

26. Els registres d'espècimens tracten d'evitar la interpretació al màxim mentre que, en els incidents crítics, es demana explícitament a l'observador que interpreti l'escena a la qual ha assistit.

- Cert
- Fals

27. Els criteris emprats per a segmentar una seqüència d'accions són exclusivament sintàctics.

- Cert
- Fals

28. Cada unitat o element d'un sistema de categories admet dues definicions: una de funcional, en el mateix nivell, i una per enumeració, respecte del nivell immediatament inferior.

- Cert
- Fals

29. El significat funcional d'un acte el relaciona amb les seves conseqüències futures.

- Cert
- Fals

30. L'informant (oposat a consultant) que valida o permet fer una replicació de les dades obtingudes en una recerca es pot considerar, també, un informant actual.

- Cert
- Fals

Enllaços d'interès

Incidents crítics: <http://www.qmc.com.au/docs/speeches/robotham.html>

Espècimens: <http://www.stmarys.ca/partners/iatur/aswp.htm>

Podeu consultar temes tant d'observació participant com de no participant, enteses tal com s'han presentat en aquest mòdul, a:

<http://www.aect.org/Intranet/Publications/edtech/40/40-02.html>

(Punts 40. 2. 2 i 40. 2. 3.)

<http://www.psy.pdx.edu/Psicafe/Research/Measures.htm>

(Feu clic a *Observational Field Research* i *Observational Research*. També *Unobtrusive Measures*).

<http://bama.ua.edu/~droskos/Social%20Psychology/METHOD/>

(Feu clic a *Observational Method*, *Participant Observation* i *Limits of Observational Method*)

<http://www.ship.edu/~cgboeree/qualmeththree.html>

(Chapter ten-eleven).

http://writing.colostate.edu/references/research/observe/index.cfm?guides_active=em...

(Podeu donar una ullada a temes com *Short term observation*, *Naturalistic Inquiry* o *conducting Observacional Research*).

Bibliografia

Anguera, M. T. (1995). Tratamiento cualitativo de datos. A M. T. Anguera et al. (Eds.), *Métodos de Investigación en Psicología* (pp. 549-576). Madrid: Síntesis.

Barker, R. (1968). *Ecological Psychology*. Stanford (Cal.): Stanford University Press.

Barker, R. G. i Wright, H. F. (1955). *Midwest and its children*. New York: Harper and Brothers.

Camerino, O. (1999). Estudio de la interacción en un grupo de practicantes de actividad física. A M. T. Anguera (Coord.), *Observación en deporte y conducta cinésico-motriz; aplicaciones* (pp. 129-160). Barcelona: Edicions UB. [Aquest títol es proposa com a exemple d'aplicació.]

Campbell, D. T. (1955). The Informant in Qualitative Research. *American Journal of Sociology*, 60, 339-342.

Clarke, D. D. (1982). The Sequential Analysis of Action Structure. A M. von Cranach i R. Harré (Eds.), *The Analysis of Action* (pp. 191-212). Cambridge (UK): Cambridge University Press.

Clarke, D. D. i Crossland, J. (1985). *Action Systems. An Introduction to the Analysis of Complex Behaviour*. London: Methuen.

Collett, P. (1980). Segmenting the Behaviour Stream. A M. Brenner (Ed.), *The Structure of Action* (pp. 150-158). Oxford: Blackwell.

Fassnacht, G. (1982). *Theory and Practice of Observing Behaviour*. London: Academic Press,

Flanagan, J. C. (1954). The Critical Incident Technique. *Psychological Bulletin*, 51, 327-358.

Mucchielli, R. (1974). *L'Observation psychologique et psychosociologique*. Paris: ESF.